

OBJECTIVOS DO MILENIO

contra a fame e a pobreza | por unha escola para todos | pola igualdade da muller | contra a mortalidade infantil | pola saúde das nais | contra o sida, tuberculose e malaria | por defender o medio ambiente | pola cooperación entre os pobos

UGT: Unión Xeral de Traballadores e Traballadoras é unha organización sindical española que conta cunha historia de máis de cen anos. O seu obxectivo é a defensa dos dereitos dos traballadores e traballadoras desde unha perspectiva progresista e equitativa.

FETE: É a Federación dos Traballadores e Traballadoras do Ensino de UGT. Defende unha educación pública e laica, baseada nos principios de igualdade, solidariedade e liberdade, ao servizo da sociedade.

ISCOD: Instituto Sindical de Cooperación ao Desenvolvemento da UGT é unha organización non gubernamental (ONG) para a cooperación sindical con países en vías de desenvolvemento. Ten como obxectivos cooperar no progreso económico, social, técnico e cultural dos sectores sociais máis desfavorecidos, desenvolver e reforzar a solidariedade coas organizacións sindicais dos países en desenvolvemento e contribuir á consolidación do movemento sindical libre e democrático.

IE: A Internacional da Educación é unha organización mundial de traballadores e traballadoras da educación que representa a uns 29 millóns de membros de todos os sectores da educación, a través de 343 sindicatos e asociacións nacionais en 165 países e territorios da que é membro FETE-UGT.

AECI: A Axencia Española de Cooperación Internacional é un organismo autónomo adscrito ao Ministerio de Asuntos Exteriores e de Cooperación, a través da Secretaría de Estado de Cooperación Internacional (SECI). Ten como obxectivos propiciar o crecemento económico; contribuir ao progreso social, cultural, institucional e político dos países en vías de desenvolvemento; fomentar a cooperación cultural e científica con estes; asegurar a concertación coas políticas de desenvolvemento, especialmente no ámbito da Unión Europea.

Dirección do proxecto: Secretaría de Formación FETE-UGT. Elvira Novell
Secretaría de Políticas Sociais FETE-UGT. Carmen Veites
ISCOD. Maite Núñez
Equipo coordinador: ISCOD. Ana Torres
FETE-UGT. Luz Martínez Ten
Coa colaboración de: Secretaría de Políticas Sociais FETE-UGT. Jonatan Pozo
Secretaría de Formación FETE-UGT. Mar Rodríguez
Secretaría de Formación FETE-UGT. Daniel Cantero

Os textos e o traballo de búsqueda, entrevistas e documentación foron realizados por José Escudero Pérez, animador sociocultural, e tamén escritor e músico.

A reportaxe fotográfica sobre o *graffiti* e as fotografías do milenio foron realizadas por Javier Rodríguez.

Participaron como protagonistas das fotografías e na construción do *graffiti*: Pablo Gómez Gómez, Lady Vanssa Díaz Sánchez, Yeon-Ha Kim, Alexandra Andriuca, Ángela Rodríguez Calvo, Sergio Oyola Arias, Antony Jack Silva Tito e Iris Pérez Díez.

Edición dixital e páxina web: PROSA, Montserrat Boix e Lola Pérez Carracedo.
A tradución ao galego fíxoa José Escudero Pérez.

www.educacionenvalores.org/objetivosdelmilenio
objetivosdelmilenio@educacionenvalores.org

Deseño e maquetación:
Cyan, Proyectos y Producciones Editoriales, S.A.

Esta guía vai dedicada a todas esas persoas, mulleres e homes, xoves por idade ou por espírito, heroes case sempre anónimos, que traballan nos barrios e nos lugares do mundo a favor dos que menos teñen.

Queremos dar as grazias ás compañeiras e compañeiros, militantes do social, que nos proporcionaron información e nos mostraron exemplos de tantas cousas preciosas, máis pequenas ou máis grandes, que se fan pola igualdade e os dereitos humanos ao longo de todo o planeta.

Índice

Presentación	7
Dez breves respostas ás dez preguntas fundamentais sobre os Obxectivos do Milenio	9
OBXECTIVO 1. Erradicar a pobreza extrema e a fame	17
OBXECTIVO 2. Acadar o ensino primario universal	27
OBXECTIVO 3. Promover a igualdade entre os sexos e a autonomía da muller	35
OBXECTIVO 4. Reducir a mortalidade infantil	43
OBXECTIVO 5. Mellorar a saúde materna	51
OBXECTIVO 6. Combater o SIDA, a malaria e outras enfermidades	59
OBXECTIVO 7. Garantir a sostibilidade do medio ambiente	67
OBXECTIVO 8. Fomentar a cooperación internacional para o desenvolvemento ..	75
Máis información sobre os Obxectivos do Milenio	83
As túas achegas (on “A túa experiencia”)	87

Presentación

ÁS PORTAS DO NOVO MILENIO atopámonos co desafío de conseguir maiores cotas de xustiza e igualdade para toda a humanidade. A pesares dos avances conseguidos en todas as esferas do coñecemento, a ciencia, a tecnoloxía e a cultura, miles de persoas sofren o fantasma da fame, a pobreza ou a falta da educación. Enre todos eles, as mulleres e a infancia resultan o colectivo máis afectado e vulnerable. Porén, a pesares do inmenso da tarefa, miles de persoas en todo o mundo están dispostas a loitar con toda a enerxía e a vontade por conseguir uns mínimos coherentes coa dignidade do ser humano.

Os Obxectivos do Milenio son a demostración de que o conxunto dos seres humanos podemos poñernos de acordo para fixar as metas que precisan inmediatas solucións. Mulleres e homes de todas as idades e condición atópanse nestes momentos aportando todas as súas capacidades para afrontar os graves problemas que padecemos. Parten da idea de que outro mundo é posible. De que todos e todas somos responsables na aldea global. Que desde calquera lugar do mundo, por moi acochado e remoto que se atope, existe un espazo para a acción, a solidariedade e a xustiza.

Iniciativas como as que as organizacións da Plataforma 2015 puxeron a andar demóstranos que é posible cumprir, coa vontade de todos e todas, as metas que nos temos proposto. Non se trata, por tanto, de esperar que outros ou outras actúen. Trátase de sumarnos, de coñecer, de saber, de escoitar e de actuar. Calquera iniciativa é importante. O que ocorre a miles de kilómetros de distancia nos concerce. O que facemos no noso contorno repercute a miles de kilómetros. Pensar globalmente, actuar localmente tense convertido nun deber ético individual e universal.

Con esta guía quixemos facer unha homenaxe a todas as persoas, maiores e xoves que desafían a lei da fatalidade crendo no proxecto doutro mundo posible e invítarvos a contribuir neste grande proxecto que é OS OBXECTIVOS DO MILENIO. Ésta é unha guía para a esperanza e o compromiso. Cando a leas, pensa que non estamos sós, que non estamos soas. Agora mesmo nalgún recuncho do planeta alguén está

sementando unha arbre, construíndo unha idea, revelándose contra unha inxustiza, percurando a paz, desafiando a enfermidade, loitando contra a fame, educando a unha nena.

Cando a leas, sae á rúa e actúa porque podemos cambiar o mundo. Porque podemos conseguir os Obxectivos do Milenio.

Maitte Núñez, Directora de ISCOD
Carlos Cortiñas, Secretario de FETE-UGT

Dez breves respostas às dez preguntas fundamentais sobre os Obxectivos do Milenio

Mirade, na vida non hai solucións, senón forzas en marcha.
É preciso crealas, e as solucións veñen.

A. De Saint-Exupery

No te quedes inmóvil
al borde del camiño
no congeles el júbilo
no quieras con desgana...
... no reserves del mundo
sólo un rincón tranquilo

Mario Benedetti

1. Qué son os Obxectivos do Milenio?

Os Obxectivos do Milenio son unha declaración efectuada por 189 países no ano 2000 ao abeiro das Nacións Unidas, pola que se comprometen a incrementar o esforzo mundial para reducir a pobreza, as súas causas e manifestacións. A Declaración do Milenio aborda os principais problemas e retos que ten a humanidade a comezo do novo século:

- Erradicar a fame e a pobreza (Obxectivo 1).
- Acadar a educación primaria universal (Obxectivo 2).
- Corrixir as desigualdades de xénero (Obxectivo 3).
- Reducir a mortalidade infantil (Obxectivo 4).
- Mellorar a saúde materna (Obxectivo 5).

podemos cambiar o mundo

- Combater o VIH/SIDA, a malaria e outras enfermidades (Obxectivo 6).
- Garantir a sustentabilidade do medio ambiente (Obxectivo 7).
- Fomentar unha asociación mundial para o desenvolvemento aumentando a cooperación internacional (Obxectivo 8).

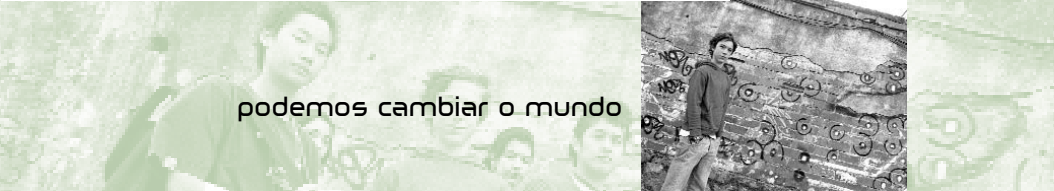
As metas que se fixaron os gobernos foron reducir á metade os principais problemas da humanidade. Estes obxectivos comprometen tanto aos países ricos como aos países en desenvolvemento. Os países con máis recursos comprométense a aumentar os esforzos a través da Axuda Oficial ao Desenvolvemento, condonacións de débeda, medidas de comercio internacional e acceso a medicamentos esenciais e tecnoloxía. Os Países en Desenvolvemento comprométense a desenvolver políticas que axuden a abordar as limitacións estruturais dos seus países: axuda aos pequenos agricultores e agricultoras, inversión en infraestruturas, fomento dos dereitos humanos e da sostibilidade ambiental.

2. Por qué xurdiu a idea de formular os “Obxectivos do Milenio”?

No ano 2000 presentouse este compromiso, desde as Nacións Unidas, e co apoio e a presión de múltiples colectivos, entidades e movementos sociais que traballan polos dereitos humanos e pola solidariedade e eliminación de desigualdades no mundo, que supón uns mínimos sobre os que traballar á escala de todo o planeta.

Nas últimas décadas do século XX, fíxose evidente que os graves problemas que enfrenta a humanidade tiñan que ter unha resposta tamén a escala planetaria. Os países no poden xa actuar sós. Precísase cooperación e axuda coordinada. O que pasa en calquera punto do planeta aféctanos a todas e a todos.

Algo moi importante: Os informes de expertos e expertas internacionais sinalan que existen recursos suficientes no mundo para cumprir estes obxectivos. É dicir, que son uns obxectivos realistas, que poden ser acadados.

podemos cambiar o mundo

3. Avanzouse desde que se pactaron estes Obxectivos?

Producíronse avances parciais. Resultan significativos os avances na matriculación no ensino primario de nenos e nenas (Obxectivo 2), así como na defensa dos dereitos das mulleres (Obxectivo 3). Hai tamén compromisos internacionais en materia de medio ambiente e búscanse protocolos para facilitar o tratamento de enfermidades como o SIDA en países que non teñen recursos. Pero os avances considéranse moi lentos se se queren acadar as metas previstas para o 2015.

Revisando o estado do cumprimento dos Obxectivos do Milenio a finais de 2005, transcorrido xa un terzo do tempo que se dera a comunidade internacional para abordar estes gravísimos problemas, que afectan a dereitos humanos esenciais, podemos ver que se avanzou pouco, aínda que son importantes algúns logros obtidos, como os avances na escolarización, tendo en conta que non todos os países parten dun mesmo nivel de desenvolvemento. Sen embargo nalgúns zonas o que se produciu son retrocesos, isto último moi especialmente na África Subsahariana. Nesta rexión, que coñece unha situación de emerxencia humanitaria sen precedentes, existen varios países que viron descender a súa esperanza media de vida até os 33 anos, especialmente debido á desnutrición e ao SIDA. No Paleolítico, hai 15.000 anos, na época de cazadores-recolectores, a esperanza media de vida podía ser maior.

4. Están facendo os gobernos o posible por cumprir os Obxectivos do Milenio?

É necesario un esforzo maior. A realidade é os poderes económicos seguen priorizando o crecemento económico e os beneficios, e os gobernos ás veces déixanse arrastrar por esta lóxica un tanto ilóxica. Aínda que moitos gobernos asinaron o compromiso dos Obxectivos do Milenio, realmente sigue prevalecendo a crenza de que o crecemento económico é ilimitado.

Desde hai décadas, sábese que os recursos da Terra son finitos. As actuais xeracións temos unha grande responsabilidade en coidar o noso planeta e o seu precario

equilibrio ambiental. Non podemos esquecer ás xeracións que nos van suceder, deixándolles un legado de destrución.

En canto á fame e ás epidemias, dispónse de toda a información e dos recursos para combatelas, pero os intereses económicos da gran industria farmacéutica mundial séguense antepoñendo aos obxectivos da saúde pública

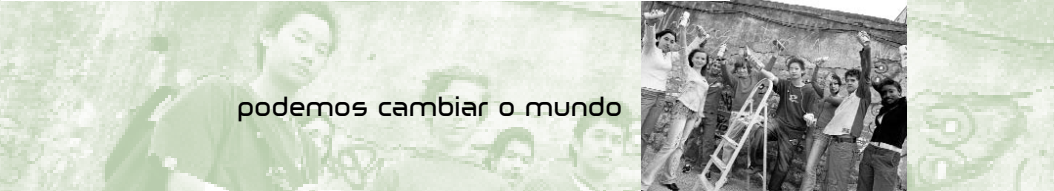
5. Entón, para qué sirven os Obxectivos do Milenio?

En primeiro lugar, son un compromiso mundial de loita contra a fame, a pobreza extrema e outras lacras que afectan á humanidade e que os gobernos obrigáronse a cumprir para 2015. Como cidadáns e cidadás, como persoas que somos suxeitos de dereitos (non nos os dan, nacemos con eles), temos a posibilidade de presionar ás administracións públicas, concellos, comunidades autónomas, organismos estatais e europeos, para que cumpran o que prometeron e expliquen qué están facendo ao respecto. Como dicimos, son uns obxectivos acadables cos medios e recursos dispoñibles.

En segundo lugar, os Obxectivos do Milenio son unha forma de organizar e aglutinar os esforzos de moita xente comprometida no mundo. En todos os países hai persoas e organizacións promovendo iniciativas que pretenden o logro dos Obxectivos do Milenio, comunicando e aportando ideas, dando exemplos de cómo actuar. E, como sabemos, a envergadura dos problemas esixe moita colaboración entre o maior número de persoas posible. Esta Guía pretende que te sumes persoalmente a este esforzo, na medida das túas posibilidades.

6. Poden ter eivas os Obxectivos do Milenio?

Si. Desde que se formularon, algunhas voces críticas destacaron que os Obxectivos non abordan a necesidade de que os máis ricos (países, empresas, persoas) recorren o seu nivel de riqueza e a compartan. Os Obxectivos do Milenio teñen o cerne en

podemos cambiar o mundo

acadar uns mínimos e en conseguir avances para os máis desfavorecidos, aínda que non pretenden cambiar o orden mundial nen o reparto global da riqueza.

Tamén se poden ver eivas a cómo foron formulados algúns obxectivos. En calquera caso, é tal a gravidade dos temas que se tratan (por exemplo, que todas as persoas poidan comer, teñan acceso á educación, á saúde ou que se acabe con pandemias como o SIDA) que o cumprir os mínimos propostos sería un grande avance para a humanidade. Lembremos que a fame, que afecta a un terzo da poboación do planeta, é unha das cuestións esenciais que se abordan nos Obxectivos e que se pretende erradicar.

Hai ademais outros moitos retos que a humanidade debe asumir, aos que estaría ben igualmente pór data de caducidade. Falamos por exemplo de fortalecer a liberdade e a democracia, de respetar os dereitos humanos, ou de que se anule a pena de morte tanto no Norte como no Sur.

7. Qué teñen que ver os Obxectivos do Milenio comigo?

Se cadra penses que isto dos Obxectivos do Milenio non te afecta moito persoalmente. Que máis ou menos as cousas van seguir igual, e que todo isto son lerías.

Querémoste invitar a que vaias lendo os apartados desta pequena Guía. Verás como moitas cousas si teñen que ver contigo. E se non é contigo, será con compañeiros e compañeiras túas, con xente que vive no teu barrio, con persoas que teñen moito menos ca ti, que acaban de chegar a España desde un país moito máis pobre e teñen o mínimo. Verás que problemas como o SIDA, a fame, as desigualdades que afectan á muller, o deterioro do medio ambiente e outras cuestións graves tócate directamente. E se non a ti, a persoas que tes moi perto.

8. Pódese facer algo desde o meu pequeno contorno?

Cremos que si. Un proverbio chino di: “Antes de iniciar a labor de cambiar o mundo, da tres voltas pola propia casa”. Temos espazos e marxes para traballar en defensa

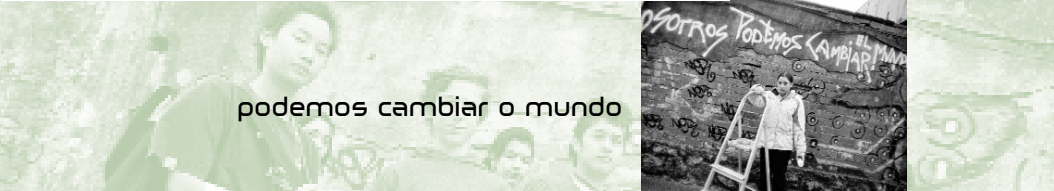
do medio ambiente, a favor dos dereitos das mulleres, da loita contra a fame e contra o SIDA.

Quédanos a opción do compromiso, cada un coas nosas posibilidades. Ante as malas noticias, podemos facer como fan tantos gobernos e tanta xente poderosa: mirar para outro lado. Pero tamén podemos actuar desde o noso ámbito máis cercano, individualmente ou asociándonos con outras persoas, contribuíndo co noso gran de area a que cambien as cousas.

Ante todos os problemas que se presentan, moitas persoas, mulleres e homes, en todo o planeta, no seus barrios ou comarcas ou desde os seus colectivos ou asociacións, fan esforzos por denunciar o que pasa, propoñendo iniciativas máis xustas e esixindo cambios.

Existe a opinión, moi estendida, de que non podemos facer gran cousa ante a magnitude dos problemas. E que a nosa posible acción é insignificante e non serve para nada. Pensamos que isto é un grande erro. As nosas pequenas accións, por pequenas que sexan, serven e moito. Unha multitude de pequenas accións forman unha acción grande. E en moitas ocasións pódenos sorprender as consecuencias que ten unha protesta ou unha iniciativa feita por unhas poucas persoas. No campo do ecoloxismo, por exemplo, ou no da loita das mulleres polos seus dereitos, en moitas ocasións unhas poucas persoas con valentía conseguiron o impensable.

podemos cambiar o mundo

9. Qué se pretende con esta publicación?

A intención desta Guía non é poñernos a analizar friamente indicadores de cómo vai o mundo. Hai moitos textos de referencia, dos que citaremos algúns, onde se poden atopar eses datos.

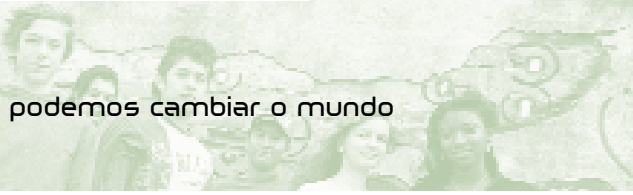
Esta Guía, polo contrario, pretende destacar experiencias positivas, moitas veces heroicas (por qué non chamalo así, se están salvando vidas e axudando a que mellore a existencia de moitas persoas?), de persoas que pelexaron ou se están pelexando polo que pretenden os Obxectivos do Milenio, teñan ou non a súa formulación na mente. Persoas xoves ou maiores, mulleres e homes de moitos lugares que teñen posto mans á obra en proxectos moitas veces locais pero que merecen ser coñecidos e imitados noutros países.

Queremos aclarar que esta guía non supón unha selección das mellores experiencias. É só unha mostra, un conxunto de accións que coñecemos e pensamos que poden ilustrar xeitos de actuar e que pensamos poden incitar á acción. O número de accións que no mundo se están movendo a favor do cumprimento dos Obxectivos do Milenio é, afortunadamente, enorme. E todas teñen un valor incalculable. Esta é só unha proposta de exemplos.

Esta Guía preséntase en dous formatos: unha edición impresa e unha edición dixital, á que podes acceder en www.educacionenvalores.org. Nesta última hai unha relación máis ampla de exemplos, un apartado específico de accións en España por cada obxectivo e se desenvolve máis a documentación e recursos.

10. Poderei aportar algo ao que se vai contar?

Si. Queremos que esta Guía se converta nunha invitación para que nos des a coñecer experiencias, por pequenas que sexan, nas que teñas participado ou das que teñas coñecemento no teu contorno próximo: barrio, cidade, vila, comarca, instituto, universidade, centro de traballo... Como che dicíamos no punto anterior, esta Guía

podemos cambiar o mundo

non é un texto pechado, nin os exemplos que se poñen probablemente sexan os máis representativos. Seguramente, o que podamos coñecer por persoas coma ti, sexa grande ou pequeno o que nos mostres, será o máis interesante que poderemos mostrar no futuro, cando actualicemos este texto ou no espazo aberto que vamos ter desde agora na web www.educacionenvalores.org, que promove o Instituto Sindical de Cooperación al Desarrollo (ISCOD) e a Federación de Traballadores do Ensino da Unión General de Traballadores (UGT).

Cremos que é moi importante divulgar todas esas pequenas cousas que se están facendo a escala local. Sempre se poden converter en suxestións para a acción para outras persoas, noutros lugares.

Gracias de antemán pola túa colaboración, e adiante.

OBXECTIVO 1

erradicar a pobreza
extrema e a fame

AMBIAR

Santa Clara, ciérranos si
quieres las puertas del
cielo, pero ábrenos las de
las fronteras.

Letra de Bidinte, músico de Guinea
Bissau; canción escrita tras un dos
asaltos con persoas mortas ao valo
de Melilla, en outubro de 2005

1. Presentación

Combater a pobreza extrema e a fame é o primeiro dos Obxectivos do Milenio.

A fame no mundo afecta a un terzo da poboación. Supón unha vergoña para a humanidade que a comezos do século XXI este siga sendo o problema máis grave ao que se enfrontar. O grande problema do mundo é a fame e a pobreza. A realidade é que, existindo tecnoloxía e capacidade para producir alimentos dabondo para toda a humanidade, non pode xustificarse que a fame e a desnutrición afecten aínda a unha parte importante da poboación mundial.

Evidentemente, e coa envergadura que ten o problema da fame e da pobreza extrema, se non se logra avanzar neste terreo moitas outras propostas quedarían baleiras de contido.

2. A qué se deben a fame e a pobreza extrema?

- A fame débese en grande medida aos baixos ingresos e ao desigual acceso aos recursos, como a terra, a auga, os créditos, os mercados e a tecnoloxía. Tradicionalmente, e a até os anos 80, as grandes fames relacionábanse só con escaseza de alimentos. Pero se comprobou que a clave está na distribución dos mesmos, máis importante aínda que a produción ou o abastecemento a escala nacional.
- A pobreza ven determinada pola ausencia de ingresos mínimos (a cuarta parte da poboación mundial sobrevive con menos de 1 dólar ao día), pero tamén por factores como o analfabetismo, non ter acceso á auga ou a desatención sanitaria.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ A fame é evitable. A capacidade que temos de producir alimentos daría para alimentar ao dobre da actual poboación mundial. Desde 1970, a produción alimentaria nos países en desenvolvemento se triplicou, superando o aumento demográfico.
- ▲ Desde 1990, constátanse avances importantes na loita contra a pobreza e a fame en varias rexións do mundo: Países Árabes, Asia e Pacífico, Latinoamérica e Caribe. As rexións onde se produciron maiores retrocesos son África Subsahariana e países da antiga Unión Soviética.
- ▲ En 1990 o 71% da poboación mundial tiña acceso á auga potable. Dez anos despois chegárase ao 78%.
- ▲ Tense visibilizado que a pobreza repercute maioritariamente nas mulleres, que asumen a responsabilidade das familias. Estanse desenvolvendo moitos programas específicos dirixidos a mulleres, con fórmulas como microcréditos, fomento de cooperativas ou formación.

▼ Alarmas

- ▼ Das 6000 millóns de persoas que vivimos na Terra, 4.500 millóns viven á beira da subsistencia; destes, 2.000 millóns pasa fame diariamente, e máis de 850 millóns vive cunha falta extrema de alimentos. Unha de cada tres persoas pasa fame diariamente no mundo, e dúas de cada tres viven en extrema pobreza.
- ▼ Na África Subsahariana, un 35% das persoas sofren desnutrición. Na zona de Asia e Pacífico case chega ao 20%. En América Latina e Caribe, supón un 10%.
- ▼ Nas zonas rurais vive o 75% das persoas que pasan fame. Non é que non haxa comida, senón que as persoas pobres non poden pagala, acceder a ela. A clave está na distribución de alimentos a escala nacional e a escala mundial.
- ▼ A pobreza non é algo só dos países en desenvolvemento. Nos países considerados máis ricos ou con máis recursos subsisten bolsas de pobreza importantes,

e enormes desigualdades. Hai países, como Estados Unidos, cuxas capas sociais máis pobres non poden custearse gastos sanitarios esenciais.

4. Qué se está facendo?

Algunhas iniciativas

 Pobreza Cero. En febreiro de 2005 lánzase a Campaña Pobreza Cero. Está promovida pola Coordinadora de Organizacións Non Governamentais de Desenvolvemento en España (CONGDE) e pola Alianza Española contra a Pobreza (que é unha ampla alianza de organizacións e movementos sociais, incluíndo aos sindicatos españois maioritarios). A Campaña Pobreza Cero quer mobilizar á cidadanía española para que presione aos gobernantes en todos os ámbitos (local, autonómico, nacional) para que se comprometan de forma urxente na loita contra a pobreza. Forma parte dunha coalición de entidades que representa a millóns de persoas en máis de 100 países que loitan contra a pobreza (“Chamada global para actuar contra a pobreza”) (www.pobrezacero.org).

 Iniciativas de Comercio Xusto. As economías de moitos países dependen de dous o tres produtos (materias primas) cuxo prezo está controlado por unhas cantas grandes empresas multinacionais, verdadeiros monopolios do comercio planetario. A consecuencia é que millóns de persoas malviven recolectando te ou café ou outras materias polas que se lles paga ínfimamente. As asociacións de Comercio Xusto compran produtos de alimentación e artesanía directamente aos cultivadores e artesáns, a un prezo maior que o que ofrecen as grandes empresas, e véndeno aos compradores do Norte a través das Tendas de Comercio Xusto ou de Solidariedade. O incremento do prezo repercute no produtor, que ve dignificado o seu traballo. Por outra banda, o Comercio Xusto tamén garante que os produtos se elaboraron respectando a normativa laboral básica, como o salario mínimo ou a non utilización de man de obra infantil, ou que no afectan á sostibilidade do planeta por causar deterioro do medio ambiente. Pódeste informar de iniciativas de comercio xusto a través da páxina da Coordinadora Estatal de Comercio Xusto: www.e-comerciojusto.org.

Exemplos no mundo

 As cooperativas de Troque en Argentina. Coa crise económica dos últimos anos, moitas capas sociais téñense empobrecido na Arxentina. Moita xente que se consideraba de “clase media” tесе convertida en pobre, sen recursos para comprar servizos e produtos básicos. Ante unha situación así, multiplicáronse as iniciativas de “troque”, até o punto de que o troque se converteu nunha peza clave da economía informal en todo o país. Que quer dicir isto do “troque”? Pois intercambiar bens, produtos, servizos..., sen mediar diñeiro. Un aporta os servizos que sabe facer ou produtos á cooperativa e recibe outros dos demais. Trátase do intercambio directo e sen intermediarios, sen mediar empresas nen multinacionais. É un procedemento que se usou de forma tradicional sen nomearse dese xeito en moitas zonas rurais. A novidade agora é que se organiza para que sirva tamén en zonas urbanas e pode dar resposta a novas necesidades (www.trueque.org.ar).

 Alternativas e oportunidades en situacións de extrema pobreza. En situacións de extrema pobreza, as actuacións teñen necesariamente que abordar diferentes fronteiras se queren ser efectivas. En Nicaragua, no departamento de León, un programa realizado por entidades locais co apoio da Cooperación Internacional trata de sacar da extrema pobreza a máis de 900 familias emprazadas en 13 comunidades rurais. O proxecto contempla desde o fomento da produción agrícola, a capacitación e a formación técnica, o traballo de optimización da explotación dos recursos naturais desde a óptica da sustentabilidade e o respecto ao medio ambiente, así como o fomento dunha cultura de participación e organización cidadá, con especial atención á perspectiva de xénero. Instituto Sindical de Cooperación al Desarrollo (ISCOD) —UGT— (www.ugt.es/iscod).

 Incorporar a tecnoloxía na loita contra a pobreza. O desigual acceso á tecnoloxía produce aínda máis illamento nas zonas empobrecidas, e pode ser un factor limitador para o desenvolvemento das comunidades. En Bangladesh, Muhammad Yunus, que creara nos 70 o Grameen Bank, o banco dos pobres, que coa súa proposta de microcréditos inspirou unha multitude de medidas similares en todo o mundo, puxo en marcha desde hai uns poucos anos un proxecto de incorporación de teléfonos móbiles e ordenadores ás aldeas máis remotas. O proxecto de M. Yunus supón facilitar formación a

través da rede en comunidades con malos accesos, ter acceso diario á información dos mercados centrais para coñecer o valor dos grans e non seren enganados polos intermediarios... Supón o usar a tecnoloxía como vehículo para o progreso das persoas máis relegadas (Hernán Zin, *La libertad del compromiso*).

5. Qué podes facer ti?

- ◊ **Infórmate de se no teu barrio** ou na túa vila ou comarca hai colectivos ou asociacións que traballan para axudar aos máis pobres, tanto na túa propia zona (a pobreza tamén está entre nós, como temos visto) como desde a túa zona cara ao mundo. Colabora e implicate na medida que poidas.
- ◊ **Podes realizar unha campaña** contra a fame e a pobreza no colexio ou instituto, falando cos profesores, delegados... Pódese propór escribir contos, facer debuxos, exposicións, teatro, pór carteis na porta do centro...
- ◊ **Participa como voluntaria** ou voluntario en accións contra a fame que organizan as ONGDs e organizacións máis implicadas (pódelas atopar na web de "Pobreza Cero").
- ◊ **Fala co teu concello**, Xunta de Distrito, Centro de Xoves, Centro Cultural... para que colaboren na difusión da Campaña Pobreza Cero.
- ◊ **Experimenta co troque** no teu propio barrio. Crear unha pequena cooperativa de troque non é tan complicado. Podedes ampliar o voso círculo de amigos e amigas nunha actividade afastada de consumir e de gastar cartos, compartindo moitas cousas que ás veces se infrutilizan, intercambiando habilidades, saberes, doando cousas...
- ◊ **Consume menos.** Observa o caso da explotación do coltán en África (ver capítulo Obxectivo 8) e o que eso supón en vidas humanas. Como imaxe e reflexión ante a tolería consumista que nos rodea, propoñémosvos unha cousa: aínda que podamos pagalo, mellor pensámolo dúas veces antes de cambiar de móbil?

6. Ónde te podes informar para actuar?

- ➔ **Alianza contra a Pobreza.** Creouse en 2004 en Brasil. En España, a Alianza Española contra a Pobreza agrupa a máis de 400 asociacións, organizacións sindicais e ONGDs implicadas na loita contra a fame e a pobreza no noso país. Hai representación de organizacións activas en todas as Comunidades Autónomas.
- ➔ **Pobreza Cero.** É a campaña estatal, liderada pola Coordinadora de Organizacións Non Governamentais de Desenvolvemento, que se pode apoiar con múltiples accións que se organizan en España desde o ano 2005 (www.pobrezacero.org).
- ➔ **ONGs** que traballan en proxectos para erradicar a pobreza e a fame. Existen moitas iniciativas de interese. Recomendámosche que busques en primeiro lugar a quen traballan na túa propia cidade, comarca ou Comunidade Autónoma. As web das organizacións da Plataforma 2015 e máis son as seguintes:
  - ACSUR Las Segovias (www.acsur.org).
  - Arquitectos sin Fronteras (www.asfes.org).
  - Comité Español de Ayuda al Refugiado (www.cear.es).
  - Fundación CEAR (www.fundacioncear.org).

podemos cambiar o mundo

- Paz y Solidaridad (www.ccoo.es/pazysolidaridad).
- Cooperació (www.fundacop.org).
- IEPALA (www.iepala.es).
- Instituto Sindical de Cooperación a Desarrollo (ISCOD) —UGT— (www.ugt.es/iscod).
- Movemento por la Paz, el Desarme y la Libertad (www.mpd.org).
- Solidaridad Internacional (www.solidaridad.org).
- Asamblea de Cooperación por la Paz (www.acpp.com).
- Economistas sin Fronteras (www.ecosfron.org).
- IPADE (www.fundacion-ipade.org).
- Paz y Tercer Mundo-Mundu Bat (www.ptmmundubat.org).

7. Para saber máis

- @ Informe do PNUD: *Los Objetivos de Desarrollo del Milenio: Progresos, reveses y desafíos —2005—*. En www.educaciónenvalores.org.
- @ Campaña dos Obxectivos do Milenio de Nacións Unidas: www.sinexcusas2015.org.
- @ Páxina web da Campaña Pobreza Cero: www.pobrezacero.org.
- @ *Revista Crítica*. Febreiro 2005. Monográfico: *Radiografía del Hambre*. www.revista-critica.com.
- @ www.reasnet.com (Red de Economía Alternativa y Solidaria). É unha rede de máis de 100 ONGDs, comprometida en accións de economía solidaria, de compromiso co contorno dos proxectos e de respecto ao medio ambiente.

OBXECTIVO 2

acadar o ensino
primario universal

AMBIAR

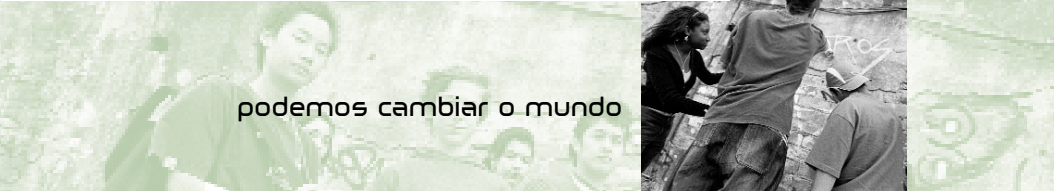

A educación é a arma máis poderosa que pode usarse para cambiar o mundo.

Nelson Mandela

Sen educación, non podemos ver máis alá de nós mesmos e o noso estreito contorno e comprender a realidade da interdependencia mundial. Sen educación, non podemos comprender cómo as persoas doutras razas e relixións comparten os nosos mesmos soños e esperanzas. Sen educación, non podemos recoñecer a universalidade dos obxectivos e aspiracións humanas.

Kofi Annan, secretario xeral das Nacións Unidas

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

Aínda que en boa parte do mundo aumentou a taxa de escolarización de meniñas e meniños, deben redobrase os esforzos se se quer acadar o obxectivo dunha plena escolarización universal.

A escala de comunidade, de país, a falta de formación básica impide a cualificación profesional da cidadanía, furando a estrutura económica e social e imposibilitando a saída da pobreza. Un sistema democrático tampouco se pode consolidar cunha porcentaxe importante da poboación analfabeta, e que, por tanto, no pode exercer os seus dereitos.

A baixa matriculación e, sobre todo, o abandono escolar están moi relacionados coa pobreza. A súa erradicación depende en boa medida de conseguir unha educación básica para todos, e de aumentar máis os esforzos na escolarización das nenas, que teñen maiores índices de exclusión e de abandono dos estudos.

2. Cales son os principais obstáculos para acadar a escolarización universal?

- O traballo infantil, en estado de servidume ou escravitude, nunhas condicións que non permiten ir á escola nen o tempo necesario para o xogo, está estendido en moitos países. Moitas multinacionais están implicadas no traballo e explotación infantil, que se calcula suma 246 millóns de nenos e nenas entre 5 e 17 anos. Esta situación é a que denuncia a campaña internacional “Roupa limpa” (ver *Obxectivo 8*).
- As guerras e os desprazamentos son un factor de explotación dos máis débiles: os nenos e nenas, e supoñen ademais desmembramento familiar e a paralización de calquera proceso educativo.
- A falta de orzamentos dos estados empobrecidos dificulta contratar profesorado en condicións dignas e contar con infraestruturas.
- Os nenos e nenas son vítimas directas das situacións de pobreza, moi afectados directamente polas pandemias (SIDA, malaria...), e polas situacións dramáticas de falta de auga e alimentos. Evidentemente, cando falta o básico, a educación considérase un luxo.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ Durante os anos 90, a matriculación en educación primaria creceu en todas as rexións. En Asia Oriental e o Pacífico, Europa Oriental e países da antiga Unión Soviética, e en América Latina e o Caribe, máis do 90% dos nenos e nenas están matriculados na escola primaria. En Asia Meridional o 79% están matriculados, e nos Países Árabes a porcentaxe é do 77%. Pese aos progresos mundiais en relación con este obxectivo.

▼ Alarmas

- ▼ O aumento da escolarización de nenas e nenos é moi lento. Un de cada cinco meniños e meniñas no mundo (114 millóns de persoas) non está matriculado na escola. Hoxe en día, máis de 100 millóns de nenas e nenos non asisten á escola, dos que un 60% son nenas.
- ▼ Na África Subsahariana, aínda que na década dos 90 aumentou a taxa de escolarización nun 3%, a taxa de matriculación sigue a ser moi baixa, inferior ao 60%. A isto hai que engadir un índice de abandono escolar moi alto (só un de cada tres acaban a primaria). Hai avances en moitos países, como Senegal, Malí, Togo, Rwanda, pero retrocesos tamén noutros moitos, como Namibia, República Democrática do Congo ou Tanzania. Hai países, como Nixer, onde só un 26% dos nenos e nenas van á escola.
- ▼ En Asia Oriental e Pacífico, que constitúen unha porcentaxe moi importante da poboación mundial, decreceu a porcentaxe de nenos e nenas que asisten á escola, principalmente polas tendencias en China e Filipinas.
- ▼ A precariedade do sistema educativo nos países empobrecidos pode ilustrarse cun exemplo: en Sierra Leona, o país máis pobre do mundo, o soldo mensual dun mestre en 2003 era de 38 euros.

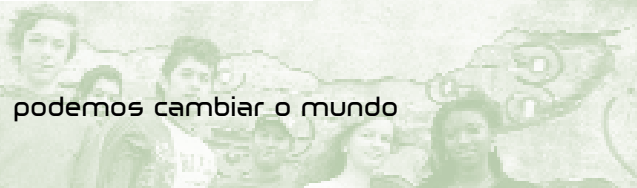
4. Qué se está a facer?

Exemplos no mundo

 A historia de Yuri Soto Mescco. Nunha aldea dos andes peruanos —Pongobamba, Cusco— este rapaz, con parálise cerebral, coa parte inferior do corpo inmovilizada, vivía encerrado na súa casa, tratando de estudar pola súa conta con calquera libro que chegaba ás súas mans, imposibilitado de acceder á escola pola ausencia dun camiño. A mobilización de varias persoas que o coñeceron logrou que a comunidade se organizara e construíra un camiño á escola, que incluía a construción de varias pontes. Logrouse conseguir unha cadeira para que se desprazase, e a súa escolarización supuxo para os seus compañeiros e compañeiras e para toda a colectividade unha toma de conciencia e o darse de conta da realidade da discapacidade e das posibilidades de actuar e de corrixir situacións de discriminación (*El comercio* —Lima—, 28 de novembro de 2005. Máis información na web: www.elcomercioperu.com.pe. Recóllese tamén en www.educacionenvalores.org.)

 “Todas as mans á colleita, todo o aprendido á escola”. En Venezuela, na comunidade de Monte Carmelo (estado de Lara), un grupo de mulleres campesiñas emprenderon unha transformación completa e exitosa da produción local a partir dunha cooperativa de produción de alimentos, de iniciativas de autoformación e de cambiar a escola. As mestras e mestres adecúan o currículo ás necesidades dos campesiños, adaptando contidos e horarios ao calendario produtivo. É unha interesante experiencia tamén de traballo de xénero: homes e mulleres traballan de forma paritaria nas iniciativas e nos traballos de produción e distribución (gaudig10@hotmail.com).

 Atención á nenez en mendicidade. A situación dos nenos e nenas mendigos é un problema de todo o mundo. Especialmente en países pobres, pero tamén en países ricos, a miseria ou, máis frecuentemente, a explotación dos nenos polos adultos para conseguir cartos, fan que moitos nenos e nenas non vaian á escola nen xoguen e en cambio se vexan obrigados a vagar polas rúas pedindo esmola. Moitas actuacións de programas sociais, de organizacións cidadás e de asociacións tratan de se enfrontar a este gravísimo problema.

Como exemplo, no Departamento de Madriz (Nicaragua), en diferentes núcleos rurais e urbanos, trabállase nun programa de formación e capacitación dunha rede de facilitadores –nenos e nenas, líderes, pais e nais-, que impulsan un traballo educativo integral, incluíndo a construción e equipamento dun centro de acollida para nenos e nenas que viven na mendicidade (Fundación ISCOD —UGT— www.ugt.es/iscod).

Apadriñar a un mestre. Chema Caballero, misioneiro en Sierra Leona (un dos países máis pobres do mundo, e onde sucedeu unha das guerras máis crueis e silenciadas dos tempos modernos, con millóns de mortos, pola loita

polo control dos diamantes), entregouse a rescatar e dar acollida e educación a centenas de nenos e nenas que foron obrigados a converterse en soldados e asasinosa nesa guerra terrible. Pero ademais, impulsou unha nova forma de apadriñamento internacional: o apadriñamento de mestres. Esta proposta xurdiu da evidencia de que é máis difícil conseguir fondos para manter salarios de profesores (que teñen que ser necesariamente locais) que en construír equipamentos, por exemplo, pero

o primeiro é máis necesario: unha escola sen mestres non ten utilidade algunha (www.mansunides.org/es/A%20Fondo%20Sierra%20Leone/Chemacaballero3.htm).

Alfabetizacións masivas: Nicaragua e Venezuela. Está probado que se poden baixar os índices de analfabetismo nun país dunha forma importante nun curto período de tempo. En Nicaragua, a comezos da década dos 80, a mobilización de máis 100.000 estudantes locais e brigadistas estranxeiros, co apoio de entidades sociais de moitos países, permitiron reducir a taxa de analfabetismo neste país desde o 50,2% até o 12,9%, (www.educacionenvalores.org, *artigo sobre o documental “Os momentos que brillan”. 25 aniversario da cruzada nacional de alfabetización en Nicaragua*). En Venezuela, desde 2003, estase efectuando unha forte aposta pola alfabetización, en paralelo coa implantación de servizos de saúde de base. O traballo das denominadas “Misiones Bolivarianas” (Robinson I, Robinson II,

podemos cambiar o mundo

Misión Ribas, campañas que contaron coa participación voluntaria de decenas de miles de facilitadores ou alfabetizadores comunitarios), están a punto de acadar a alfabetización practicamente total da poboación en 2006 (www.gobiernoenlinea.ve).

5. Qué podes facer ti?

- ➡ Tomar contacto con entidades que traballen na promoción da educación no mundo e colaborar no voluntariado.
- ➡ Facer unha campaña de sensibilización no teu propio centro educativo. Pódese partir de coñecer as propias experiencias das túas compañeiras e compañeiros: Cómo son as escolas dos países dos que proveñen, e cómo eran as dos seus pais? Cómo eran as dos pais de orixe español, as das súas rexións de procedencia, as da súa infancia? De aí pódese facer unha exposición con debuxos, fotografías, vídeos, montaxes dixitais, etc.
- ➡ Tratar de coñecer máis en profundidade unha zona concreta do mundo con carencias e tratar de implicar ao centro educativo nun proxecto concreto de colaboración. Podes coñecer iniciativas e recoller ideas na páxina web da campaña “Mi Escuela y el Mundo” (www.educacionenvalores.org), a través da súa proposta “Rede de Escolas Solidarias”.

6. Ónde te podes informar para actuar?

- ➡ UNICEF: www.enredate.org Nesta páxina, e na revista co mesmo nome, podes atopar propostas de acción, convocatorias e artigos sobre a infancia e a educación desde unha perspectiva solidaria.
- ➡ Programas de voluntariado de ONGDs que traballan con programas educativos en todo o mundo. En calquera caso, recomendámosche que te informes directamente por xente implicada que coñezas (profesores, compañeiros) sobre organizacións que teñan algunha actuación no teu mesmo contorno.
- ➡ FETE-UGT www.fete.ugt.org. Nesta páxina da Federación de Traballadores do Ensino encontrarás información actualizada sobre o mundo da educación.

7. Para saber máis

- @ Artigos e materiais da web de “Mi Escuela y el Mundo” (www.educacionenvalores.org).
- @ UNESCO: Campaña “Educación para Todos” (www.unesco.org).
- @ UNICEF: *Progreso para la infancia. Un balance sobre la enseñanza primaria y la paridad entre los géneros*. Abril de 2005. Tamén de UNICEF, a súa páxina do Centro de Recursos sobre Infancia (www.crin.info).
- @ Internacional da Educación: www.ei-ie.org É unha confederación de sindicatos do ensino que defende unha educación universal, o dereito á diversidade, a igualdade entre home e muller, os dereitos dos pobos indíxenas e a educación para a paz.
- @ Manos Unidas: Materiais de *Educación en Valores para Primaria y Secundaria* (www.manosunidas.org). Materiais con dinámicas para traballar na aula educación desde a solidariedade.

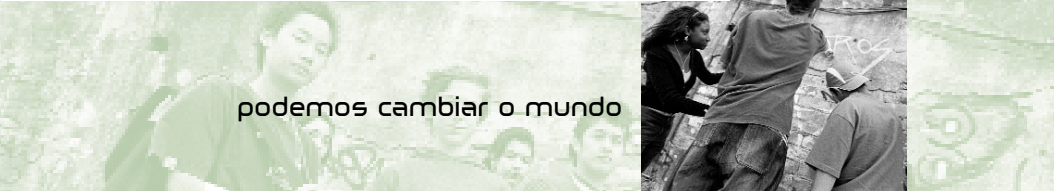
OBXECTIVO 3

promover a igualdade
entre os sexos
e a autonomía
da muller

Las mujeres han de ser reconocidas. Sus palabras deben ser escuchadas. Las mujeres se adelantarán. Tal vez haya que profetizarlo o quizá no sea preciso, pero el sentimiento es tan fuerte que las mujeres se adelantarán y proclamarán lo que sienten. Tanto da que las gentes deseen o no oírlas, sucederá porque tiene que ser. Ya es tiempo.

Vickie Downey (líder indígena Pueblo)

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

A discriminación contra as mulleres está arraigada en moitas sociedades. Pode chegar a considerarse como algo normal e en moitas ocasións este grave problema non é percibido como tal. Pénsase que é natural un estado de cousas no que as mulleres estean subordinadas aos homes, teñan menos dereitos, cobren salarios inferiores por un mesmo traballo o poidan seren golpeadas ou castigadas polos seus maridos.

Moitas mulleres de todo o mundo levan décadas traballando por conseguir a igualdade, e ao tempo por un mundo máis xusto e solidario. Realizáronse xa cinco xuntanzas mundiais (como as de Beijin e Nova York) nas que se escoitaron as voces de mulleres dos cinco continentes.

Aínda que están cambiando moitas cousas, como podemos percibir por exemplo na evolución da consideración da muller en España nos últimos 30 anos, os avances non son os mesmos en todo o mundo. En termos xerais, as diferencias de xénero son máis amplas nas rexións de Oriente Medio, África do Norte, Asia Meridional e África Occidental e Central.

2. Qué consecuencias ten a desigualdade entre homes e mulleres?

 Non se pode acadar a escolarización primaria universal sen maior participación das rapazas. Os Obxectivos 2 e 3, por tanto, están completamente interrelacionados. As meniñas e as rapazas téñeno moito máis difícil para estudar e para continuar os estudos que os seus compañeiros varóns. O abandono escolar afecta tamén máis ás rapazas que aos rapaces, porque o coidado dos fillos e familia atribúese case exclusivamente ás mulleres na maior parte das veces.

 Está comprobado que unha nena non escolarizada ten moitas máis posibilidades de vivir na pobreza, casarse sendo aínda adolescente, ter moitos partos seguidos, morrer durante o parto ou perder os seus fillos por enfermidades.

- ❓ O analfabetismo, con todas as súas secuelas (basicamente é unha grande barreira para saír da pobreza), golpea moito máis ás mulleres que aos homes: dúas terceiras partes da poboación adulta analfabeta son mulleres.
- ❓ Moitas veces as mulleres teñen un acceso limitado aos servizos de saúde, aumentando os riscos derivados da maternidade e aumentando por tanto a mortalidade infantil.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ A diferenza na educación primaria entre os dous sexos foise reducindo sistematicamente desde 1980.
- ▲ Pese ás dificultades, a presenza da muller na esfera pública aumentou substancialmente nos últimos 20 anos.

▼ Alarmas

- ▼ A metade dos seres humanos son mulleres. Pero esta proporción igualitaria non é paralela ao exercicio de dereitos. Un par de aspectos para exemplificar a magnitude do problema: o 70% das persoas que viven con menos de un dólar ao día son mulleres, e, respecto á propiedade, só un 1% da terra en propiedade pertence directamente a mulleres.
- ▼ Das aproximadamente 860 millóns de persoas maiores de 15 anos analfabetas no mundo, dúas de cada tres son mulleres.
- ▼ Hai rexións do mundo nas que aínda existe un alto índice de desescolarización

das nenas. A situación é especialmente grave en Asia meridional e en África Subsahariana, rexións ademais que contan cunha enorme poboación.

4. Qué se está a facer?

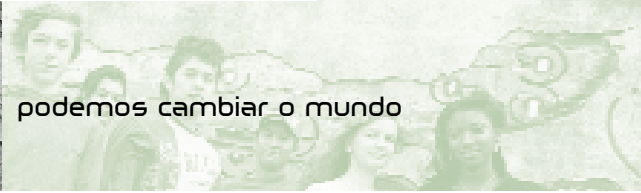
Algunhas iniciativas

 Non máis violencia contra as mulleres. Millóns de mulleres en todo o mundo, no seu fogar e na comunidade, en tempo de guerra e de paz, son vítimas da violencia: mutilacións, golpes, asasinatos de mulleres son unha realidade cotiá en moitas partes do mundo. Baixo o lema “Non máis violencia contra as mulleres” Amnistía Internacional lanzou unha campaña internacional para loitar contra a violencia contra as mulleres, á que invita aos cidadáns e cidadás a sumarse (www.actuaconamnistia.org).

 Movemento contra a mutilación xenital feminina. A mutilación xenital feminina supón unha violación dos dereitos humanos e tamén é actualmente un grave problema de saúde no mundo. Afecta cada ano a 3 millóns de mulleres e meniñas. O 6 de febreiro é o Día Mundial de Tolerancia Cero coa Mutilación Xenital Feminina. En varios países africanos onde esta práctica intolerable aínda está estendida, como en Senegal, estanse desenvolvendo programas de formación en cadea por organizacións locais e internacionais, implicando a familias e a círculos de amigos, así como promovendo declaracións públicas de comunidades en contra desta práctica (www.canal solidario.org).

Exemplos no mundo

 Cintos Verdes en Kenya. Wangari Maathai, bióloga, iniciou un movemento de reforestación chamado “Cinto Verde” en Kenya, tratando de implicar ás mulleres do seu país (que son as principais provedoras de alimentos) na defensa das zonas arborizadas, demostrando a relación que existe entre a conservación dos bosques e ecosistemas e a seguridade alimentaria (esgotamento dos terreos, crises agrícolas recorrentes, escaseza de leña para cociñar...). O movemento plantou centos de “cintos verdes”

en torno a poboados, creando tamén viveiros administrados por mulleres e nenos, con resultados positivos valorados pola poboación. Wangari Maathai recibiu o Premio Nobel Alternativo en 1984 por ter impulsado este movemento, e o Premio Nobel da Paz en 2004 (www.solidarieda-de.universia.es).

Mujeres del progreso. A violencia en Colombia xerou moitos desprazamentos. Un grupo de mulleres dun barrio nas aforas de Bogotá (zona da Calera) viu que era necesario solucionar a comida dos nenos cando volven da escola. Son mulleres campesiñas, desprazadas, que traballan na economía informal. Constituíronse como asociación, atendendo un comedor para nenos, aínda que se pretende que se amplíe a atención a mulleres e anciáns, desenvolvendo desde o voluntariado un traballo comunitario esencial. O financiamento ven da alcaldía de Bogotá, dentro dun programa denominado “Bogotá sen fame”, que financia outros comedores populares (www.edithcarrillo@latinmail.com, asociacionitakas@yahoo.es).

Fomentando a defensa de dereitos laborais entre mulleres. En América Latina e o Caribe, a Fundación ISCOD —UGT— colabora coa Confederación Internacional de Organizacións Sindicais Libres —CIOSL/ORIT— no “Programa rexional muller e sindicato”. A través de accións de formación en diferentes países, de forma coordinada con organizacións locais, trata de impulsar a defensa de dereitos laborais entre as mulleres traballadoras, a súa organización en sindicatos, a valoración e fomento da conciencia de xénero e desigualdade, e a coordinación nacional e internacional das mulleres sindicalistas (Fundación ISCOD —UGT— www.ugt.es/iscod).

5. Qué podes facer ti?

Propón realizar unha campaña no teu instituto sobre sensibilización e prevención da violencia de xénero. Pódeste apoiar en organizacións que teñen editados materiais e que che poden aconsellar.

Pide ao profesorado e á dirección do teu centro formación verbo das relacións afectivo-sexuais, así como orientación para o emprego desde unha perspectiva non sexista.

podemos cambiar o mundo

- ⇄ Coida que os dereitos das túas compañeiras sexan respetados en todos os terreos. Denuncia aquelas situacións que atenten contra a dignidade das nenas ou das rapazas.
- ⇄ Acolle e acompaña ás rapazas de orixe estranxeiro na túa propia escola: fai que se sintan como na súa propia casa.
- ⇄ Solicita ao profesorado e á Dirección do Centro que se utilice unha linguaxe non sexista que visibilice a presenza das mulleres. Por exemplo: alumnas e alumnos.
- ⇄ En Holanda estase levando a cabo unha iniciativa que consiste en invitar, desde o centro educativo, a mulleres que traballan en ámbitos laborais non feminizados, e que ocupan postos de responsabilidade, a contar a súa experiencia ás alumnas e alumnos, para contribuír a romper estereotipos e roles aprendidos. É unha idea que podemos imitar.

6. Onde te podes informar para actuar?

- A federación de asociacións “Mujeres Jóvenes” ten na súa web información sobre grupos locais e iniciativas, campañas e materiais para traballar en sensibilización. (www.mujeresjovenes.org)
- O Consello da Xuventude de España (www.cje.org) ten un departamento de Igualdade, con información, actividades, guías, proposta de actividades e campañas. Podes contactar a través do Consello con organizacións de mulleres de toda España.
- As Direccións Xerais da Muller das distintas Comunidades Autónomas teñen na súa maioría programas de emprego, de saúde e sexualidade.
- www.mujeresenred.net é un periódico virtual con noticias e axenda de iniciativas pola Igualdade.

7. Para saber máis

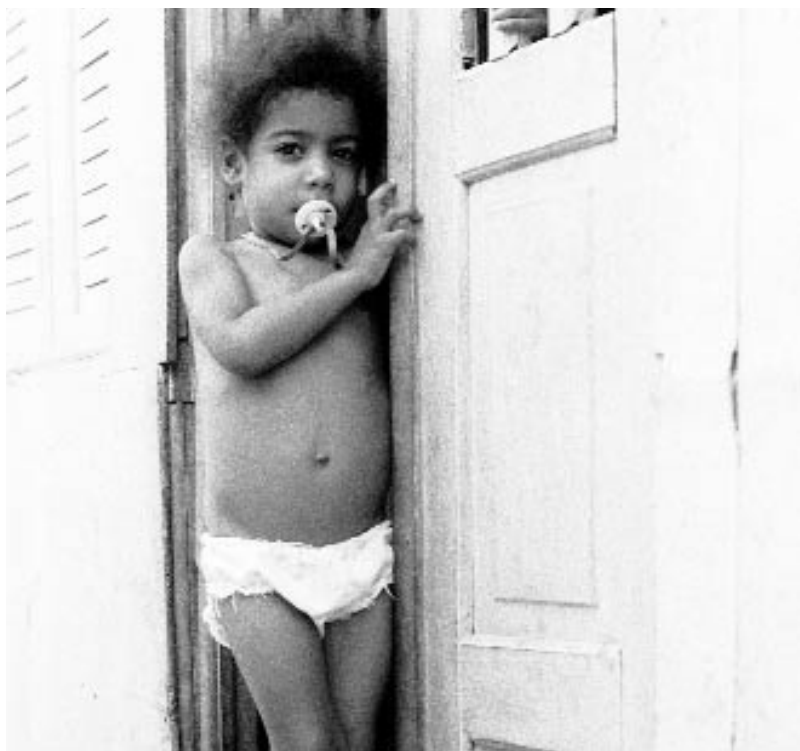
- @ Instituto de la Mujer: *Relaciona*. Son folletos para explicar as relacións entre os sexos e promover a igualdade.

- @ Luz Martínez Ten, Martina Tuts, Montse Boix e Lola Pérez: *Guía para los Derechos Humanos de las Mujeres*. Pódese consultar na web www.educacionenvalores.org
- @ www.mediterraneas.org Información, reivindicacións e propostas de organizacións de mulleres de toda a cunca mediterránea.
- @ Nikki van der Gaag: *En lucha. Las mujeres y sus derechos*. Intermon Oxfam. 2005. Exemplos locais de loitas de mulleres en temas de medio ambiente, dereitos da muller e solidariedade en todo o mundo.
- @ Consello da Xuventude de España: *La igualdad de oportunidades y la participación social de las jóvenes*. Pódese baixar desde Internet: www.cje.org.

OBJETIVO 4

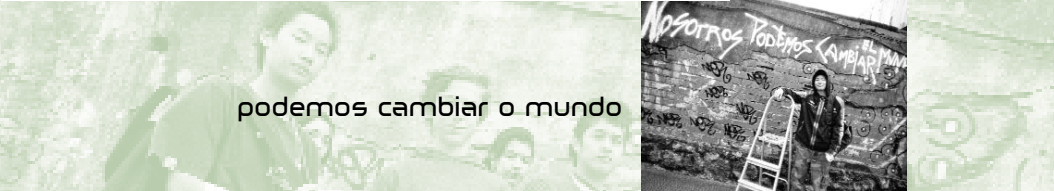
reducir a mortalidade
infantil

AMBIAR

En la cuna del hambre
mi niño estaba...

Miguel Hernández, *Nanas de la cebolla*

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

A taxa elevada de mortalidade infantil, e en especial a de menores de cinco anos, é un drama dos países pobres. Só un 1% dos nenos e nenas que morren antes de cumprir os 5 anos viven en países ricos, e case o 50% desas mortes se producen na África Subsahariana, o que nos da idea da magnitude da crise humanitaria que se está vivindo nesta parte do mundo.

Tamén nos países empobrecidos, os máis pobres son os que máis sofren: as posibilidades de morrer antes dos 5 anos aumentan significativamente canto maior sexa a pobreza da familia.

Como vemos, unha vez máis, a pobreza é o denominador común desta traxedia. No lado da esperanza, saber que esta situación se pode inverter, que se trata de que haxa un reparto máis equitativo da riqueza, e que cunha parte dos recursos da parte máis rica da humanidade esta situación se corrixiría.

2. Cales son as claves para reducir a mortalidade infantil?

- As claves céntranse en que as nais, os pequenos, as familias, teñan acceso e de forma gratuíta a servizos sanitarios, á educación básica, aos recursos nutricionais básicos (alimentación) e á auga potable.
- É tamén determinante a información e os servizos asistenciais comunitarios. Un exemplo disto dáse co tema da lactación materna: a pesar de todas as recomendacións da Organización Mundial da Saúde ao seu favor, moitos países pobres seguen promovendo a lactación artificial (que presenta moitos problemas hixiénico-sanitarios), ocasionando infeccións e morte a moitos nenos e nenas. Isto é debido a que, ademais de non contar cos aportes inmunolóxicos do leite materno, nestes países atópanse coa imposibilidade de esterilizar correctamente os biberóns para tomar o leite en po e os preparados, e ademais non se teñen decote medios para comprar eses produtos.

É clave tamén a educación das nais: conseguir un nivel educativo básico das nais e que teñan acceso a información está directamente relacionado coa redución da mortalidade dos menores de cinco anos, que dependen en todo —en moitas ocasións case exclusivamente— das nais. Como vemos, todos os obxectivos interrelaciónanse, e loitar pola igualdade de xénero supón loitar tamén pola vida das nenas e nenos.

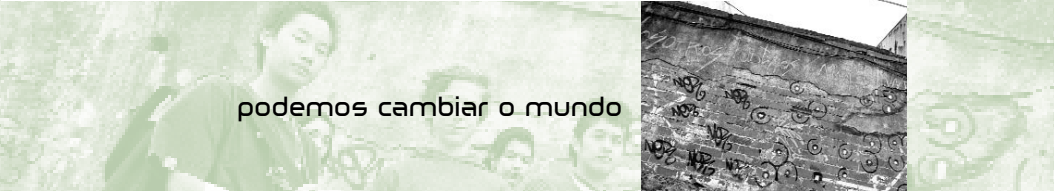
3. En qué situación nos atopamos?

▲ Avances

- ▲ Os avances médicos e a produción de alimentos no mundo permitirían reducir substancialmente a mortalidade infantil en todo o planeta.
- ▲ Existe un ritmo de progreso na loita contra a mortalidade infantil a escala mundial, aínda que o progreso se considera lento. Considérase que, de seguir o ritmo actual, o obxectivo previsto na Declaración do Milenio cumprírase en 2045 (30 anos máis tarde do formulado).
- ▲ No decenio de 1990 reducíronse nun 50% as mortes por diarrea na infancia.

▼ Alarmas

- ▼ Na loita contra a mortalidade infantil (11 millóns de nenas e nenos cada ano), hai rexións onde non hai avance ou incluso prodúcense retrocesos: un 1% dos nenos e nenas que morren antes de cumprir os 5 anos viven nos países ricos, e nada menos que un 42% na África Subsahariana.
- ▼ Nos países empobrecidos, o 9% dos nenos morre antes de cumprir os 5 anos.
- ▼ A guerra e a pobreza están detrás de todas estas mortes: A maioría dos países onde un de cada cinco nenos morre antes de cumprir 5 anos sufriu un conflito armado desde 1999.
- ▼ A mortalidade infantil está directamente relacionada coa desigualdade de xénero: compróbase que os fillos de mulleres sen formación teñen peor calidade de vida e máis perigo de morte.

podemos cambiar o mundo

4. Qué se está a facer?

Exemplos no mundo

- **José María Bengoa e a creación dos Centros de Recuperación Nutricional.** José M.ª Bengoa é un médico vasco, especialista en nutrición e saúde pública. Nos anos 40 do pasado século, exiliado tras a guerra civil española, traballou como médico rural nunha vila de Venezuela (Sanare). Coa axuda de curandeiros e comadras sen formación oficial, desenvolveu un programa exitoso de saúde case que sen medios. Alí decatouse de que había doenzas asociadas a pautas alimenticias equivocadas, que provocaban desnutrición. Creou un primeiro Centro de Recuperación Nutricional, ensinando ás nais a dar de comer correctamente aos nenos de entre 1 e 4 anos, período de idade do destete, especialmente delicado no desenvolvemento infantil. Xuntaba ás nais e aos nenos todo o día e ensinaba a dar as catro comidas correspondentes. A alta dábaselles aos nenos “cando sorrían”. Os Centros de Recuperación Nutricional, que despois se propagaron polo mundo, supuxeron unha salvación para moitas persoas en África, América e Asia. Salvaron a moitos nenos sen necesidade de hospitalización. (www.fundacionbengoa.org)
- **Traballo con nenas e nenos, nais e escola.** O traballo infantil, moitas veces como traballo escravo, e o abandono dos nenos, moitas veces asociado a desnutrición e enfermidades, son unha constante das situacións de pobreza. Na República Dominicana, a asociación española Paideia, en colaboración coa fundación dominicana Sundebmumi, traballan na zona de San Cristóbal, cerca da capital, nun proxecto que abarca a nais (formación profesional, pequenos préstamos para negocios familiares), a nenos (centro de día con comedor, seguimento médico, apoio escolar) e a centros escolares —traballo a partir de obradoiros para evitar o absentismo— (paideia@asociacionpaideia.org).
- **Axudando en Wukro (Etiopía).** Un sacerdote español, Ángel Olan, leva máis de 10 anos traballando neste lugar, Wukro, enclavado nunha dunha das rexións máis pobres do mundo. A loita alí é diaria, e a maioría das veces contra a morte por desnutrición, por tuberculose ou por SIDA. Explícitamente, o seu obxectivo non é difundir o cristianismo como atender as

necesidades primarias (nutricionais, pero tamén de afecto, de educación básica e de saúde) do maior número de persoas. Ante un grande número de nenos e nenas que se quedaban orfos, optaron por reforzar os lazos de irmáns: tratar de que as irmás e os irmáns sigan vivindo nas súas antigas casas (chozas), formando familias de irmáns, cun pouco de axuda e con afecto, en vez de remitir aos nenos a hospicios, onde os lazos familiares se

perden e a infelicidade é xeral. “Jangela solidaria” é unha organización de apoio a este traballo, para a alimentación de 500 nenas e nenos orfos en Wukro (www.jangelasolidaria.com).

Saúde materno-infantil en Senegal. En Podor, ao norte de Senegal, zona limítrofe con Mauritania, a ONG Tierra de Hombres, co patrocinio da Axencia Española de Cooperación Internacional, desenvolve un programa de redución da mortalidade infantil (de 0 a 5 anos) e de mortalidade materna (parto e post-parto). Coordina o traballo coas autoridades sanitarias do país, formando axentes de saúde comunitaria entre a poboación. Estas persoas son claves para transmitir información nas comunidades. Un aspecto clave é informar da idoneidade de volver á práctica da lactación materna, cuxo abandono é causa de moitas mortes no primeiro ano de vida. Tamén se as capacita para detectar situacións graves, informar sobre prevención do SIDA e sobre saúde sexual e reproductiva (www.tierradehombres.org).

5. Qué podes facer ti?

Poñerte en contacto con organizacións que traballen por erradicar a fame. Colabora e implicate na medida que poidas. Podes participar como voluntaria ou voluntario en accións contra a fame que organizan as ONGs e organizacións da plataforma “Pobreza Cero” (ver *Obxectivo 1*).

podemos cambiar o mundo

- Se estás nun colexio ou instituto, organiza algunha actividade que poida servir para que os teus compañeiros e profesores teñan presente esta realidade e que se poida debater nas clases. Unha posibilidade é montar algunha exposición que se poida pedir prestada a algunha organización, ou propoñer actividades artísticas —debuxo, teatro, cine, música, literatura..., partindo de algo que ti mesmo ou un grupo de compañeiras vos apeteza organizar ou saíades facer— que fagan reflexionar e inviten a participar, como creadores ou espectadores, a todo o centro.
- Difunde a campaña “Pobreza Cero” entre as túas compañeiras e compañeiros, amizades, familiares, coñecidos...
- Contacta e infórmate das posibilidades de colaborar voluntariamente con organizacións locais da túa vila, comarca, cidade... que traballen polos nenos e nenas do teu contorno que necesiten axuda: asociacións, parroquias, servizos sociais municipais...

6. Ónde te podes informar para actuar?

- Podes informarte sobre as campañas en diferentes países que levan a cabo ONGs citadas no texto www.jangelasolidaria.com (Etiopía) www.accionporlainfancia.org (India) www.africadirecto.org (Malawi), así como as principais ONGs que operan desde España nos cinco continentes, como Manos Unidas, Intermon Oxfam, Ayuda en Acción, ACSUR-Las Segovias, PTM-Mundubat, MPDL, IPADE, ISCOD...
- Información e actividades de promoción da lactación materna. A través da Liga do Leite (www.lalecheleague.org/LangEspanol.html), ou desde a páxina www.crianzanatural.com podes obter información, recursos e contactar co grupo local máis achegado ao teu lugar de residencia.
- Busca información sobre actuacións con infancia desfavorecida no teu propio contorno, a través dos servizos sociais do teu concello ou dalgunha asociación.

7. Para saber máis

- @ UNICEF: *Progreso para la infancia. Un balance sobre la enseñanza primaria y la paridad entre los géneros*. Abril 2005.
- @ Jeremy Seabrook: *El mundo pobre*. Intermon-Oxfam, 2004.
- @ Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento: *Los objetivos de desarrollo del milenio: Progresos, reveses y desafíos —2005—*. Dispoñible en: www.educacionenvalores.org.
- @ *Informe sobre desarrollo humano (2005)*, do Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento.
- @ Iniciativas e exemplos de actuación das organizacións Médicos sen Fronteiras (www.msf.es), Médicos do Mundo: (www.medicosdelmundo.org) ou Manos Unidas (www.manosunidas.org).

OBXECTIVO 5

mellorar a saúde
materna

AMBIAR

Ya es tiempo para la mujer. Hora de hablar y de enderezar las cosas, de que las mujeres se alcen. Y cuando el mundo honre a las mujeres, a las madres, a la madre tierra, todos se hallarán mejor.

Cecilia Nitchell (una mohawe)

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

Por saúde materna enténdese a atención sanitaria e a atención comunitaria específica que requiren as nais ou futuras nais. Os Obxectivos do milenio propóñense reducir en tres cuartas partes a taxa de mortalidade materna para o 2015.

En moitos países do mundo, os embarazos e os partos supoñen un grave risco para as mulleres. Situacións que en Europa se coñecían só a comezos do século XX (o parto como un episodio de risco importante para as nais) son circunstancias comúns nos países pobres, con tons máis dramáticos se cabe na rexión de África Subsahariana.

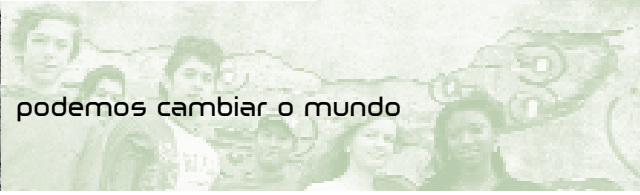
Pero a atención sanitaria ao parto, con ser moi importante, non é todo o problema: As nais necesitan axuda da comunidade antes dos nacementos e despois deles, xa que os nosos fillos e fillas son totalmente dependentes durante anos. Sacar da pobreza ás familias que a padecen e dotar de servizos comunitarios de balde á poboación son determinantes para asegurar a saúde materna.

2. Qué elementos son determinantes para asegurar a saúde materna?

- Coinciden en moitos aspectos co mencionado para o obxectivo 4 (reducir a mortalidade infantil). E é que a pobreza e a falta de servizos comunitarios pon en perigo tanto a vida das nais como a dos fillos e fillas.
- A atención ao parto, a atención durante o embarazo e o post-parto, tanto en canto a servizos médicos como educativos e informativos, realizados dunha forma accesible e gratuíta, son aínda un obxectivo a acadar para a maioría das mulleres do mundo. Non esquezamos que son unha minoría no mundo os estados que teñen xeneralizados estes servizos.
- Pero ademais, a educación previa á maternidade, a universalización da educación, da información e educación sexual, da información preventiva para evitar enfermidades de transmisión sexual, son retos aínda para unha maioría dos países. Como exemplo, ante a epidemia do SIDA, considérase

podemos cambiar o mundo

que o preservativo é o único medio que pode previr a extensión da enfermidade. Porén, aínda en moitos países pobres e en desenvolvemento, as crenzas relixiosas o os prexuízos conservadores seguen impedindo ou dificultando o seu uso e distribución.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ En varias rexións do mundo avanzouse desde os anos 90 na atención especializada ao parto e ao embarazo (Asia Oriental, Estados Árabes, América Latina e Caribe).

▼ Alarmas

- ▼ A maioría das mulleres que morren ao dar a luz ou por complicacións no embarazo se atopan nos países pobres. Máis de medio millón de mulleres morren anualmente ao dar a luz. Moitos millóns máis sofren incapacidades.
- ▼ Na África Subsahariana mantense a mesma proporción de nacementos atendidos que hai decenios, e na rexión de Asia Meridional, cunha poboación enorme (só a India supón a sexta parte da poboación mundial), o avance é moi curto.
- ▼ O SIDA está afectando gravemente ás mulleres nos países pobres. A taxa de infección na África Subsahariana nas mulleres xoves é seis veces maior que entre os homes. Os seus fillos teñen moitas posibilidades de ser seropositivos ao nacer.

4. Qué se está a facer?

📖 Exemplos no mundo

- 📖 **Sensibilización sobre dereitos sexuais e reprodutivos.** O programa “Cara a cara” está impulsado pola Federación Internacional de Planificación

Familiar, desde a súa sección europea. Lanza campañas internacionais sobre sensibilización sobre os dereitos sexuais e reprodutivos, englobando os temas de saúde materno-infantil, mutilación sexual feminina e defensa e estímulo ao dereito á educación sexual das e dos xoves (www.fpfe.org).

 Nais que atenden os comedores. En zonas rurais de moitos países latinoamericanos, un dos problemas para a escolarización dos nenos e nenas, e para que as nais poidan compaxinar o seu coidado co traballo, é que as escolas están moi lonxe da casa, ao que se suma que moitas veces hai problemas de abastecemento de alimentación. As escolas móntanse cunha cociña apegada (que consta xeralmente dun fogar e zona de almacenamento de comida). As nais organízanse por veces para dar de comer a todos os nenos.

 Formación para nais adolescentes. Ter fillos na adolescencia pode supoñer un factor de limitación persoal importante. En contextos de pobreza, estes factores agrávanse e é necesario impulsar accións de apoio a estas nais, en todos os ámbitos. En Villa El Salvador (Perú), desenvólvese, baixo a organización de entidades sociais locais e con apoio de cooperación internacional, un proxecto que une formación e integración laboral para nais adolescentes. Ademais dun programa de formación laboral, trabállase unha formación para o desenvolvemento persoal: autoestima, identidade, autoprotección, liderazgo persoal e problemas específicos da maternidade en canto a saúde e aspectos emocionais (Fundación ISCOD —UGT— www.ugt.é/iscod).

 Escola de Saúde e de Participación. A recuperación de medicinas tradicionais e formación de mediadoras de saúde, de axentes próximas á poboación que poidan atender problemas comúns en mulleres embarazadas, en cuestións de crianza ou en cuestións informativas de saúde xeral e hixiene, considérase unha ferramenta clave na mellora da saúde materna desde a perspectiva da saúde comunitaria. En Venezuela, na comunidade de Tarma (estado de Vargas) e nun sector de Caracas, un grupo de mulleres iniciaron un proceso de formación en medicinas alternativas e tradicionais que desembocou na creación da “Escola de Saúde para a Participación Social”. Prodúcese encontros e sesións de formación, con moita participación de poboación indíxena, onde se instrúe e se intercambia información sobre preparación

podemos cambiar o mundo

ao parto e medidas de prevención da saúde, partindo especialmente da recuperación da sabedoría campesiña en tratamentos e medidas preventivas (pazyvida@hotmail.com).

Formación de promotoras de saúde sexual e reproductiva. Unha estratexia das organizacións de cooperación nos seus programas de saúde comunitaria é a capacitación de promotoras de saúde. Médicos del Mundo forma o que se denomina promotoras de saúde sexual e reproductiva. Estas son mulleres das comunidades, sen preparación médica ou sanitaria previa, que se forman para poder desenvolver traballos de promoción da saúde sexual e reproductiva nunha escala básica dentro da súa comunidade: hábitos de hixiene e alimentarios, detección —non tratamento— de doenzas, control básico dos embarazos, etc. Desenvolven programas en diferentes países de América Latina, África e Asia con esta fórmula (www.medicosdelmundo.org).

5. Qué podes facer ti?

- ➡ Como vemos, a saúde materna no só consiste en coidados médicos. O apoio comunitario ás nais en situación desfavorecida é determinante. Podes informarte de qué organizacións apoian na túa comarca ou na túa cidade a nais con dificultades económicas e de integración nas tarefas educativas cos seus nenos e nenas, e botar unha man.
- ➡ Ofrece a túa colaboración a asociacións locais de inmigrantes e que traballen con mulleres e nais. Un ofrecemento pode ser axudar na aprendizaxe

da lingua de uso na túa comunidade, o máis básico, que é unha ferramenta imprescindible para a integración.

- ⇄ Colabora coas organizacións internacionais que traballan en programas de saúde comunitaria en todo o mundo, recolectando fondos, facendo pequenas campañas de concienciación no teu centro educativo, no teu barrio, no teu lugar de traballo.
- ⇄ Toma contacto coas campañas que se realizan a favor dos dereitos sexuais e reprodutivos, e contra o fenómeno da mutilación xenital feminina, que afecta a tantas mulleres do mundo.

6. Ónde te podes informar para actuar?

- Liga do Leite. Grupos locais de apoio á lactación materna. Os grupos de apoio á lactación materna son iniciativas autoxestionadas moi activas en toda España. Están formadas por voluntarias —e algún voluntario— que dan apoio ás nais e futuras nais, e que organizan accións de divulgación (www.lalecheleague.org/LangEspanol.html).
- As organizacións Médicos sen Fronteiras (www.msf.org) e Médicos do Mundo (www.medicosdelmundo.org) teñen programas de saúde comunitaria, con especial incidencia en saúde sexual e reproductiva, en países dos cinco continentes.
- Federación de Planificación Familiar de España (www.fpfe.org). Aquí poderás atopar proxectos e información sobre saúde materna, incluíndo entidades que quizais traballen perto do teu contorno, así como enlaces a diferentes iniciativas en España e no mundo.

7. Para saber máis

- @ *Informe Estado Mundial de las Madres, 2005, Save the Children.* Informe con moita información sobre a maternidade e a pobreza no mundo.
- @ Campaña “Non máis violencia contra as mulleres” de Amnistía Internacional (www.actuaconamnistia.org). Materiais e información para divulgar e participar na campaña.

podemos cambiar o mundo

- @ Carlos González: *Mi niño no me come. Quiéreme moito: cómo educar a tus hijos con amor* (Ed. Temas de Hoy) Dous libros onde este pediatra zaragozano fai unha forte defensa da lactación materna e dunha crianza baseada no instinto, no cariño e na sabedoría tradicional das nais.
- @ María José Urruzola Zabalza: *Guía para chicas*. Pódela descargar desde www.educacionenvalores.org.

OBXECTIVO 6

combater o VIH/SIDA,
a malária e outras
enfermidades

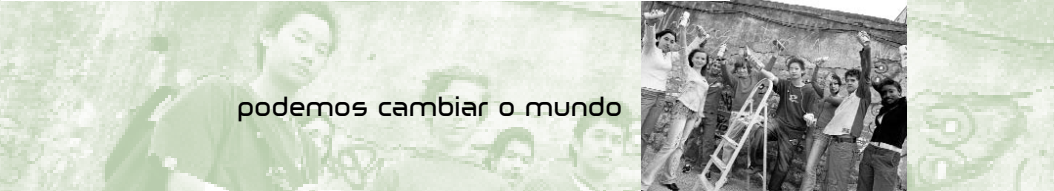
AMBIAR

Desde o punto de vista das estatísticas, se unha persoa recibe mil dólares e outra persoa non recibe nada, cada unha desas dúas persoas aparece recibindo cincocentos dólares no cómputo do ingreso per cápita.

Desde o punto de vista da loita contra a inflación, as medidas de axuste son un bo remedio. Desde o punto de vista de quen as padecen, as medidas de axuste multiplican o cólera, o tifo, a tuberculose e outras maldicións.

Eduardo Galeano

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

A idea central é deter e comezar a reducir a propagación do SIDA, así como diminuír significativamente a incidencia da malaria e a tuberculose. Estas enfermidades, por afectar significativamente a amplos sectores da poboación do mundo, traspasando países, rexións e continentes, considéranse pandemias.

O paludismo ou malaria, o SIDA e outras epidemias afectan particularmente aos países pobres e frean as súas posibilidades de desenvolvemento. En Europa ou Estados Unidos, episodios de tuberculose o de malaria son anecdóticos, e o SIDA estase conseguindo converter, gracias a custosos tratamentos, nunha enfermidade crónica (moi grave pero que non implica necesariamente a morte).

Como vemos, todos os obxectivos do Milenio están relacionados, e o vector común é a pobreza.

2. Podemos deter o SIDA e as principais pandemias?

- Como vemos pola incidencia destas enfermidades, estas cébanse nas persoas máis pobres e vulnerables, e nas zonas máis empobrecidas —que non pobres— do planeta. A ausencia de recursos educacionais, preventivos, de atención sanitaria, de dispoñibilidade de auga e alimentación adecuada están detrás da propagación destas enfermidades. E contar con eses recursos asegura, se non eliminalas, cando menos controlalas e evitar contaxios masivos.
- Por tanto, non estamos ante ningún desastre natural que suceda en determinados países ou rexións do mundo, senón ante unha simple e dura situación de inxustiza a nivel planetario.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ En 1977 acabouse coa varíola, once anos despois de que se establecera o obxectivo.
- ▲ Os avances no tratamento con medicamentos retrovirais fan que o SIDA se poida considerar xa unha enfermidade crónica (e non necesariamente mortal) nos países cuxa poboación pode pagar esas medicinas.
- ▲ As medidas preventivas (e principalmente o uso masivo de preservativos) demostran eficacia na contención da epidemia do SIDA.
- ▲ Hai avances en investigación da prevención e tratamento de enfermidades como a malaria.

▼ Alarmas

- ▼ Nos países en desenvolvemento, a maioría da poboación non pode pagar os medicamentos que xa poden controlar ou tratar enfermidades tan graves como o SIDA. O 90% da investigación farmacéutica dedícase a combater as enfermidades que sufre o 10% da poboación máis rica do planeta. É un exemplo palpable de que os avances na investigación médica teñen que se acompañar de medidas sociais de aplicación se queremos que sirva a unha maioría da humanidade.
- ▼ A esperanza de vida na África Subsahariana é de 47 anos. Sen o VIH/SIDA sería de 62 anos. Hai países cuxa esperanza de vida no supera os 33 anos. O VIH/SIDA é a principal causa de morte en África Subsahariana.
- ▼ O VIH/SIDA é unha das catro principais causas de mortalidade en todo o mundo. Cada día morren 8.000 persoas a causa do SIDA, e as persoas afectadas sumaban en 2005 máis de 40 millóns.
- ▼ Nos países con máis recursos (europeos, de América do Norte, etc) rexístrase unha tendencia preocupante con relación ao SIDA: a percepción de que esta gravísima enfermidade non mortal necesariamente está causando unha relaxación das medidas preventivas, e un repunte da incidencia. En España pode estar infectada polo SIDA entre o 0,4% e o 0,7% da poboación (entre 150.000 e 280.000 persoas), segundo diferentes estimacións.

podemos cambiar o mundo

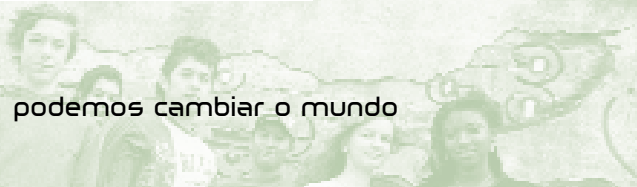
- ▼ O paludismo ou malaria afecta cada ano a 500 millóns de persoas e mata a 1 millón delas anualmente.
- ▼ A tuberculose, anecdótica nos países ricos, acaba coa vida de dous millóns de persoas cada ano nos países empobrecidos, e este número está a crecer.

4. Qué se está facendo?

Algunhas iniciativas

 Comités anti-SIDA. Son organizacións locais que loitan pola defensa dos dereitos das persoas seropositivas. Organizan tamén accións de concienciación, foros de debate e campañas de prevención. En moitas cidades españolas hai comités antisida e organizacións locais que loitan por evitar a discriminación e promover a solidariedade. Un elemento clave é a loita por difundir e defender políticas activas de prevención e de igualdade (difusión do uso do preservativo, evitar a estigmatización, a homofobia ou desprezo contra as persoas homosexuais...), ameazada por agresivas campañas de círculos conservadores —campañas que comezaron con Ronald Reagan e non pararon de crecer auspiciadas por lobbies conservadores internacionais—, que tratan de vincular a prevención coa abstinencia sexual e obstaculizan a xeneralización de instrumentos como o preservativo. Como exemplo de organizacións locais, podemos citar a web galega: www.causaencantada.org.

 Contra a discriminación laboral. Moitas persoas que viven co VIH/SIDA enfróntanse dacotío a situacións de discriminación que afrontan contra os dereitos humanos: despedimentos inxustificados, discriminacións laborais, esixencia de analíticas... O Observatorio de Dereitos Humanos e VIH/SIDA de RED2002 (rede de persoas e asociacións dedicadas á loita contra o SIDA) está realizando unha campaña baixo o lema “Tes dereito! No teu lugar de traballo”, onde se amosan os casos de discriminación máis frecuentes e se orienta sobre como opoñerse a eles, relacionándoo coa normativa española sobre discriminación e SIDA (www.todosida.org). O material da campaña pódese consultar en Internet: www.observatorio.red2002.org.es.

Exemplos no mundo

 Act-Up. É unha organización de protesta e denuncia de actitudes discriminatorias contra doentes de SIDA. Naceu en París en 1989, con motivo do Día do Orgullo Gay e Lésbico. Foi referente para moitos movementos de reivindicación e protesta no mundo, denunciando con accións de rúa —como as “tombadas”— e manifestos a inacción de moitos poderes públicos en materia de prevención e atención sanitaria, e das que se consideran complicidades anónimas e cotiás do virus: violacións do segredo médico e da intimidade, baixos orzamentos de investigación e tratamento no mundo (fronte por exemplo aos inxentes orzamentos militares), posturas relixiosas e de organizacións afíns en contra do uso do preservativo como ferramenta de prevención... (www.actupparis.org).

 Voluntarios contra o SIDA en Mozambique. A esperanza de vida en Mozambique, un dos 10 países máis pobres do mundo, é de 38 anos, en parte a causa da alta incidencia do SIDA. A Comunidade de Sant'Egidio puxo en marcha en Maputo un programa de tratamento sobre SIDA, con formación específica a persoal sanitario e a voluntarios, tratamento a mulleres durante o embarazo e tras o parto, logrando previr a transmisión da enfermidade nai-fillo e salvar a vida de moitas nenas e nenos. Outros países como Malawi, Tanzania, Guinea Bissau e Sudáfrica seguiron o programa creado en Mozambique (www.manosunidas.org).

 Éxito na loita contra a tuberculose en Camerún. Un sistema de asistencia posto en marcha polo médico Alberto Piubello en Camerún, co apoio de Manos Unidas, logrou a curación dun 85% dos enfermos e enfermas de tuberculose do país, cumprindo xa un dos obxectivos do milenio. Este médico fai

podemos cambiar o mundo

énfase na educación sanitaria, e ten creado unha rede de apoio para asegurar que os afectados toman a medicación. O programa conta con máis de 70.000 persoas beneficiarias (www.manosunidas.org).

Loita contra a malaria en Bangladesh. Bangladesh ten unha alta incidencia de malaria, enfermidade que como sabemos está moi relacionada con situacións de pobreza (neste país, os casos de malnutrición aguda en menores de 5 anos representan o 32%). Desde 1999, a organización Médicos sen Fronteiras conta cunha rede de clínicas e puntos de tratamento da malaria en diferentes distritos. Os equipos de educación para a saúde visitan aldeas próximas ás clínicas, dando a coñecer os servizos de saúde, utilizando moitas veces xogos e presentacións alternativas. Sensibilízase e edúcase na prevención da malaria, a atención prenatal e a hixiene básica. Desenvólvense paralelamente programas nutricionais (www.msf.es).

5. Qué podes facer ti?

- ✚ Protéxete e contribúe a frear a expansión do SIDA. O uso do preservativo é o único método efectivo para evitar contaxios. Busca a información básica para protexerte e vivir a sexualidade con liberdade pero sen riscos.
- ✚ Colabora desde o teu centro educativo coas entidades de saúde que promoven o uso do preservativo, que prestan información e formación sen prexuízos sobre sexualidade e sobre precaucións ante as enfermidades de transmisión sexual.
- ✚ Colabora coas entidades que traballan en cooperación internacional en frear a expansión do SIDA, da malaria e a tuberculose nos países máis pobres do mundo.
- ✚ Invita ao teu propio centro educativo a persoas de asociacións de afectados polo SIDA que haxa na túa cidade, implicando á dirección do centro. Invita a coñecer de primeira man ás túas compañeiras e profesores os problemas de saúde e de discriminación que sofren.

6. Onde te podes informar para actuar?

Información sobre SIDA, voluntariado, campañas informativas e de denuncia:

- ➔ Federación de Planificación Familiar de España. Centros Xoves de Anticoncepción e Sexualidade (www.fpfe.org).
- ➔ Unión para a axuda e protección dos afectados polo SIDA (www.unapro.org).
- ➔ Asociación “Apoyo Positivo” (www.apoyopositivo.org).

Información sobre campañas internacionais: podes informarte na páxina de UNICEF www.enredate.org.

7. Para saber máis

- @ Ricardo Llamas (comp.): *Construyendo identidades. Estudios desde el corazón de una pandemia*. Madrid, S. XXI Editores, 1995.
- @ Exemplos de actuacións de saúde comunitaria na loita contra o SIDA: Médicos sen Fronteiras (www.msf.es).
- @ Exemplos de programas de tratamento de SIDA, tuberculose e malaria en contextos de pobreza (www.manosunidas.org).

OBXECTIVO 7

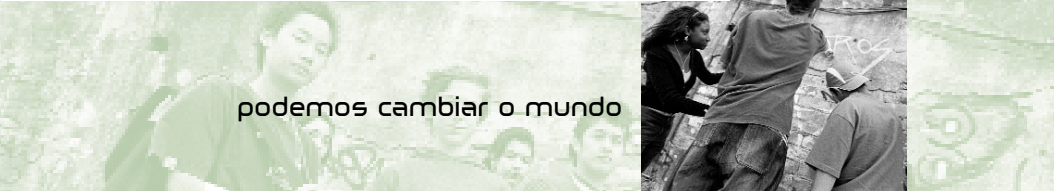
garantir a
sostibilidade
do medio ambiente

AMBIAR

Isto sabemos: A Terra non
pertence ao home. É o
home o que pertence á
Terra.

Da carta do Xefe Seattle, Líder dos
Suquamish, ao Presidente Washington,
1855

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

A crise ambiental xa no é só unha preocupación de grupos minoritarios, como parecía a comezos da década dos 70, cando naceu o movemento ecoloxista. A comunidade científica coincide agora na denuncia de que estamos nun momento crítico, no que os efectos da acción humana sobre o medio están xa afectando a nosas vidas e o farán máis no futuro.

A *Avaliación dos Ecosistemas do Milenio* é un informe elaborado por máis de 1.300 expertos de 95 países, por encargo do *Programa de Nacións Unidas para o Medio Ambiente*, para orientar aos responsables de tomar decisións no mundo. O informe advirte de que, nos últimos 50 anos, os seres humanos alteraron os ecosistemas dun modo máis rápido e intenso que en ningunha outra etapa da historia humana, o que supón un perigoso experimento. “Calquera progreso que se acade na consecución dos obxectivos de erradicar a pobreza e a fame, mellorar a saúde e protexer o medio ambiente, probablemente non será sustentable se a maioría dos recursos dos ecosistemas dos que depende a Humanidade continúan degradándose”, sinala o informe.

2. Qué significa sostibilidade ambiental?

 A complicada palabra “sostibilidade” refire á capacidade de manterse no tempo, de continuar sendo. Desde hai uns anos, as alarmas que advirten sobre a imposibilidade de que o planeta siga satisfacendo as esixencias do noso modelo de vida, puxeron de moda este termo: *sostibilidade ambiental*. Con el referímonos ao reto que temos por diante: preservar o benestar das persoas e o funcionamento dos sistemas naturais dos que dependemos, non só para a nosa xeración senón para as xeracións futuras.

 Isto vai implicar cambios moi importantes: por unha banda, é imprescindible satisfacer as necesidades dos que non teñen o básico; por outra, o mundo rico debe modificar o seu modelo de desenvolvemento, que se apropia dos recursos naturais mundiais e os usa como se foran infinitos. Só un desenvolvemento que respete as capacidades da natureza e permita un reparto xusto da riqueza é “sostible”, é dicir, viable a longo prazo.

3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ O *Protocolo de Kioto* (1997) foi o primeiro grande acordo internacional para facer fronte ao grave problema do cambio climático. Actualmente, 129 países o ratificaron, comprometéndose a reducir a emisión dos gases que provocan o quentamento da atmosfera. A maioría dos científicos expertos en clima no mundo está de acordo na urxencia de reducir drasticamente as emisións de CO₂ e outros gases de efecto invernadoiro, a pesar de todos os esforzos de grandes empresas e gobernos como o de Estados Unidos para negar as evidencias do cambio climático.
- ▲ Desde os anos 90 -a partir da *Conferencia de Río de Janeiro*, de 1992- estanse tratando de impulsar programas de sostibilidade ambiental en todo o mundo, especialmente as chamadas 'Axendas 21 Locais', que se aplican no ámbito municipal. Son iniciativas moi interesantes, se non fican nunha simple lista de boas intencións, porque axudan aos concellos e á cidadanía a reflexionar e a tomar decisións sobre cómo facer cidades e vilas mellores para a xente e respetuosas co medio ambiente.

▼ Alarmas

- ▼ Moitos países, entre eles España, están incumprindo os seus compromisos de redución de emisión de gases, mentras que contaminadores tan importantes como Estados Unidos e Australia seguen opoñéndose ao *Protocolo de Kioto*.
- ▼ Calcúlase que, nos pasados vinte anos, perdeuse algo máis dun terzo da biodiversidade do planeta (a riqueza en especies de fauna e flora). Ademais, o esgotamento das reservas pesqueiras, o consumo excesivo de madeira e outros combustibles, a perda de bosques, a desertización, a degradación de ecosistemas mariños e a perda de calidade da auga doce... son algúns dos principais problemas aos que nos temos que enfrontar.
- ▼ Os países —e as persoas— máis ricos teñen unha grande responsabilidade: no mundo, o 20% da poboación concentra o 80% da riqueza de todos. Namentres, nalgunhas rexións da África Subsahariana, o abastecemento de auga, por pór un exemplo de necesidade básica, só alcanza ao 44% da poboación.

4. Qué se está facendo?

Exemplos no mundo

 Salvar un árbol, salvar o bosque. No ano 1997, a compañía madeireira Pacific Lumber comezou a talar un bosque de secuoias milenarias en Humboldt (California). Julia “Butterfly” Hill, unha rapaza de 23 anos, decidiu subir á copa dunha grande secuoia de 1.800 anos para evitar a súa tala... e pasou alí 738 días, 2 anos!, até que logrou deter a destrución do bosque. A súa determinación fixo que moitas persoas e grupos lle deran o seu apoio, a súa imaxe deu a volta ao mundo, e a presión sobre a empresa madeireira acabou dando froitos. Moitas veces, estas “pequenas” accións emprendidas por persoas anónimas son enormemente eficaces: dan a coñecer problemas, salvan entornos concretos e animan á xente a actuar noutros lados. (*El legado de Luna. Julia Butterfly Hill*. Ed. Suma de Letras, 2002.)

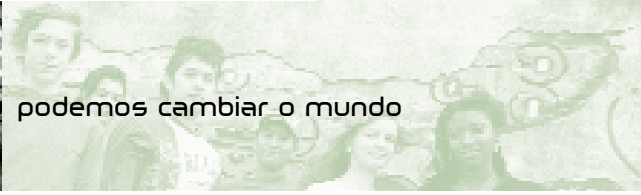
 O abrazo aos árbores. En 1973, nunha remota aldea do Himalaia, un grupo de mulleres campesiñas decidiu abrazarse a unhas árbores para evitar a súa tala. Aquela acción foi un exemplo inspirador para moitos colectivos de todo o planeta que se mobilizaron en defensa das árbores. Foi a orixe, ademais, do movemento “Chipko” (abrazo, en hindi), que ven traballado pola conservación dos bosques e pola utilización responsable dos recursos naturais na India. Este movemento recibiu o Premio Nobel Alternativo en 1987. (*Vivir ligera-mente sobre la Tierra. Premios Nobel Alternativos*. Integral, 1992.)

 Di non ao plástico. na rexión de Ooty, ao sur da India, unha funcionaria pública, Suppriya Sahu, emprendeu en 2001 unha campaña para erradicar as bolsas de plástico na zona, motivada pola

podemos cambiar o mundo

acumulación deste lixo que degradaba a paisaxe e provocaba a morte de animais. Esta enérxica muller combinou a forza da súa autoridade (aplicando multas aos comerciantes que incumpren a prohibición) cunha campaña informativa e educativa moi ampla dirixida a escolas, asociacións, mulleres, servizos sociais... As tradicionais bolsas de tela, o papel e as follas volveron a ser útiles nos comercios da rexión. (www.hindu.com/thehindu/mag/2002/05/19/stories/2002051900370400.htm)

Cooperativas de consumo. Cada vez son máis as cooperativas formadas por persoas que, nunha comarca ou nunha cidade, se organizan para comprar directamente a produtores de alimentos biolóxicos (non tratados con abonos químicos nen pesticidas nen manipulados xenéticamente). Conseguen uns prezos razoables ao comprar nunha certa cantidade e evitar intermediarios, e converten a distribución de alimentos nunha ocasión de encontro, de compartir e de intercambiar ideas. Como exemplo, podemos citar os grupos BAH (Bajo el Asfalto está la Huerta) da rexión de Madrid. (www.bah.ourproject.org/)

Marea de solidariedade. A partir do desastre do afundimento do “Prestige” (novembro de 2002), produciuse un movemento de solidariedade sen precedentes en toda España. Miles de voluntarias e voluntarios acudiron a limpar as costas galegas, adiantándose e levando a iniciativa fronte á organización oficial. Creouse en Galicia unha plataforma cidadá (Nunca Máis) que constituíu todo un símbolo de protesta e de resistencia ante a pasividade das autoridades de entón, que trataron de minimizar informativamente o desastre. Cando tantos expertos falan da “pasividade” dos xoves, está ben recordar o que sucedeu entón, esa enorme resposta solidaria que poucos esperaban (www.plataformanuncamais.org)

5. Qué podes facer ti?

A loita contra a degradación ambiental, hoxe en día, comprométenos a todas e a todos. No é só unha cuestión de gobernos e de organismos internacionais. Cada unha e cada un debe pelexarse polo que ten máis perto, en primeiro lugar, e ademais apoiar iniciativas globais ou doutras rexións.

podemos cambiar o mundo

Algunhas ideas para pôr mans á obra

- Podes crear un colectivo ecoloxista no barrio, na vila ou no centro educativo onde esteas, para analizar o que ocorre no teu contorno e denunciar os atentados contra o medio e a calidade de vida: destrución de parques, abusos do automóbil, contaminación, vertidos, consumo irresponsable (comezando, por exemplo, pola cantidade de papel que se utilice no teu propio instituto).
- Podes vincularte a algún grupo local ou rexional que estea activo e participar das súas actividades.
- Podes promover algunha campaña de reflexión ou debate no teu contorno máis próximo: instituto, barrio..., sobre calquera cuestión ambiental candente, sexa local (imaxinemos algo tristemente tan habitual como que van esnaquizar un bosque para facer 300 “adosados”) ou global (cambio climático, especies ameazadas...).
- Podes promover algunha iniciativa de redución de consumo enerxético no teu propio instituto o colexio, ou podes animar a que o teu centro se adhira á rede de ecoescolas.
- No plano individual, lembra algo sinxelo: reutilizar, recuperar, reciclar, compartir e prolongar a vida dos produtos que utilices.

6. Onde te podes informar para actuar?

- Ecoloxistas en acción. É unha coordinadora de asociacións que opera en todo o estado. A través deles podes contactar con colectivos cercanos a onde vivas. Podes colaborar na medida que queiras, participando en foros, en accións de denuncia, en actividades educativas, en grupos de consumo responsable (www.ecologistasenaccion.org).
- Greenpeace. É unha asociación que desenvolve campañas denuncia a grande escala, con accións concretas que conseguen unha boa repercusión mediática. Podes colaborar como voluntaria ou voluntario en diferentes proxectos (www.greenpeace.org/espana/).
- Centro Nacional de Educación Ambiental —CENEAM—. Localizado en Valsáin, Segovia, ten un centro de documentación sobre medio ambiente imprescindible e unha interesante páxina web. Desenvolve un programa de formación moi

amplio e é unha fonte de información e recursos sobre multitude de iniciativas estatais e internacionais (www.mma.es/educ/ceneam/index.htm).

7. Para saber máis

- ① E. F. Schumacher. *Lo pequeño es hermoso*. Ed. Blume, 1978. Un clásico do movemento ecoloxista. Nesta obra, de 1973, traducida a máis de 20 idiomas, explícase con moitos exemplos cómo as pequenas iniciativas económicas sustentables fan avanzar ás rexións e comunidades. Considérase un dos libros máis influentes da segunda metade do século XX.
- ① Varios autores. *Campañas en defensa del medio ambiente*. Una guía para pasar a la acción. Greenpeace España, 2005. Unha ferramenta para deseñar campañas, de xeito que cada persoa ou colectivo recollades o que sexa de utilidade e o adaptedes ás vosas circunstancias. Pódese descargar da páxina: www.greenpeace.org.
- ① *La degradación ambiental amenaza los objetivos del milenio*. Informe que alerta sobre as consecuencias para o mundo pobre da degradación ambiental global, en www.pobrezacero.org.
- ① Documentos temáticos das páxinas web das organizacións Ecoloxistas en Acción e Greenpeace.

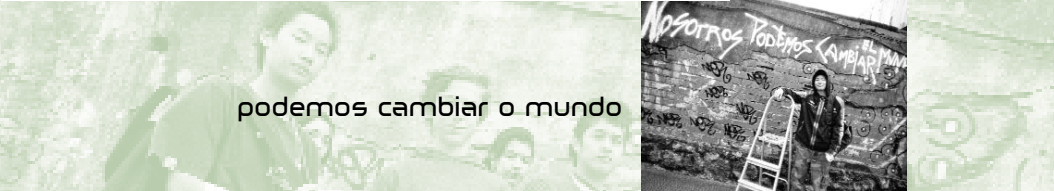
OBJETIVO 8

fomentar a
cooperación
internacional para
o desenvolvimento

A lección da nosa humanidade inacabada é que cando excluímos nos empobrecemos e cando incluímos nos enriquecemos. Teremos tempo de descubrir, tocar, nomear, o número dos nosos semellantes que os nosos brazos sexan capaces de facer nosos? Porque ningún de nós recoñecerá a súa propia humanidade se non recoñece, primeiro, a dos outros.

Carlos Fuentes

podemos cambiar o mundo

1. Presentación

Comezando o século XXI, a humanidade ten recursos económicos e tecnolóxicos suficientes para solucionar nun curto período de tempo un problema tan esencial como é a fame no mundo. Ten tamén recursos para combater a pobreza e mitigar o impacto masivo de enfermidades que están en moitos países dezmando á poboación, como o SIDA en África.

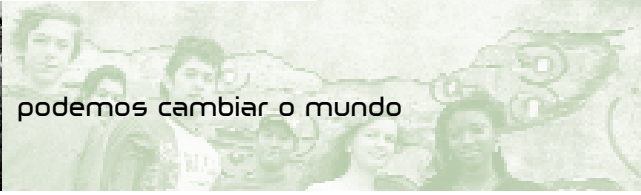
O Obxectivo 8 dos Obxectivos do Milenio céntrase en crear e fomentar iniciativas de apoio internacional, como a implantación de medidas para solucionar o problema da débeda externa dos países pobres, o aumento da axuda oficial ao desenvolvemento (de onde se nutren moitos proxectos de desenvolvemento local e rexional) e en incrementar a comunicación e a cooperación entre os diferentes países para afrontar os retos de corrixir a desigualdade e enfrontarse con máis eficacia ás emerxencias humanitarias que sofren recorrentemente as rexións máis pobres do planeta.

2. Para qué sirve a axuda ao desenvolvemento? Como se pode mellorar a cooperación internacional para o desenvolvemento?

- A axuda ao desenvolvemento trata de aportar recursos desde países máis ricos a países máis necesitados, coa filosofía de buscar o desenvolvemento e avance social dos países empobrecidos.
- É xa ben coñecido que a humanidade ten recursos dabondo para acabar coa pobreza. Pero a maioría dos países no aporta nen o tan demandado 0,7% do seu Produto Interior Bruto en axuda humanitaria, senón a metade e aínda menos desa cantidade.
- No é só, ademais, unha cuestión de recursos. A pobreza vai moi a miúdo da man da guerra, e en moitos países onde se vive na miseria, os seus gobernantes destinan grandes fondos a organizar exércitos para combater, na maioría dos casos, a inimigos internos. A canalización da axuda nos países en conflito é moi complicada e esixe un grande esforzo de mediación. Por se fora pouco, moitos

podemos cambiar o mundo

países ricos son exportadores de armas, e moitas empresas lúcranse coa exportación de armas a países pobres e con situación de conflito bélico.

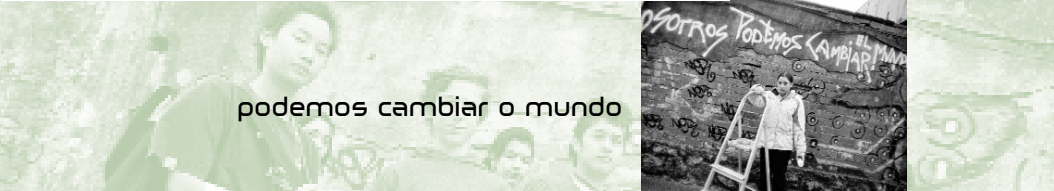
3. En qué situación estamos?

▲ Avances

- ▲ Ser conscientes da desigualdade axuda a combatila: a conciencia mundial sobre a desigualdade aumentou nos últimos anos, e crece cada día a contestación social ao liberalismo económico, que non contempla as necesidades das persoas senón solamente o beneficio empresarial.
- ▲ Desde 2000, producíronse tímidos avances na condonación da débeda dos países máis pobres. Desde os organismos financeiros que controlan a economía mundial, como o Fondo Monetario Internacional ou o Banco Mundial, xa se é consciente de que é imposible o pago da débeda para moitos países, a medio e a longo prazo.
- ▲ A Axuda Oficial ao Desenvolvemento Española (AOD) aumentou do 2003 ao 2004, co cambio do partido político no goberno, dun 0,23% a un 0,31% do Produto Interior Bruto (PIB), e existe o compromiso de que alcance o 0,5% no 2008.

▼ Alarmas

- ▼ Os países máis pobres atópanse nunha situación moi desvantaxosa no comercio internacional: por exemplo, os países ricos protexen os seus produtos alimentarios con aranceis, mentres que esixen aos países pobres que abran completamente as súas fronteiras á importación. Esta situación inxusta está sendo constantemente denunciada polas organizacións humanitarias e de cooperación internacionais.
- ▼ Os recursos para gastos militares seguen aumentando no mundo, namentres os recursos destinados á cooperación internacional se estancan. É paradóxico que aumenta a conciencia da desigualdade no mundo, pero os poderes económicos mandan, e estes seguen rexéndose exclusivamente polo beneficio, o que explica que países con democracias consolidadas e tradición de

podemos cambiar o mundo

respeito aos dereitos humanos —como é o caso dos máis influentes europeos— no poñan freo á exportación de armas. Entre 2000 e 2003 aumentou o gasto militar en todo o mundo en 118.000 millóns de dólares. Se se tivera dedicado a axuda humanitaria, esta suporía hoxe cerca do 0,7% do Ingreso Nacional Bruto (INB) dos países ricos (a media en Europa era do 0,35% en 2003), e unha redución substancial da pobreza e da morte por fame no mundo (datos de Arquitectos sen Fronteiras e Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento).

4. Qué se está facendo?

Exemplos no mundo

Roupa limpa. É unha campaña que se desenvolve nos últimos anos por parte de varias ONGs de diferentes países. Busca, mediante actos de denuncia e contrapublicidade, presionar ás grandes marcas (Adidas, Reebok, Nike, Ikea, Zara, etc.) para que coiden os dereitos fundamentais dos traballadores e traballadoras nos países orixe dos seus produtos, onde moitas veces se ten demostrado que se fabrican os produtos en condicións de semiescravidade para exportar a Europa, Estados Unidos ou Xapón. Consegúronse determinados protocolos de actuación con algunhas marcas, pero o camiño a recorrer, e a desigualdade, son moi longas. En España estivo especialmente implicada a ONG SETEM, e tamén Alternativa Solidaria-Plenty (www.ropalimpia.org).

Promoción cultural en rexións mineiras de Bolivia. As condicións de pobreza e illamento en que vive a poboación mineira de Bolivia esixen actuacións en todos os ámbitos. A iniciativa dos traballadores e traballadoras, xurdiron as bibliotecas populares mineiras, que tratan de achegar a lectura aos enclaves de minería. Estanse impulsando procesos de formación dos traballadores sobre dereitos laborais, negociación e resolución de conflitos, formación integral para mulleres mineiras. Coa axuda da cooperación internacional, estase ampliando a rede de bibliotecas que xa existen, que funcionan como centros culturais. Máis información: Fundación ISCOD —UGT— (www.ugt.es/iscod).

 “A Maison des Bateleurs” (A casa dos trompetistas). É unha experiencia impulsada pola asociación “Solidarités Jeunes” (“Xoves Solidarios”) no

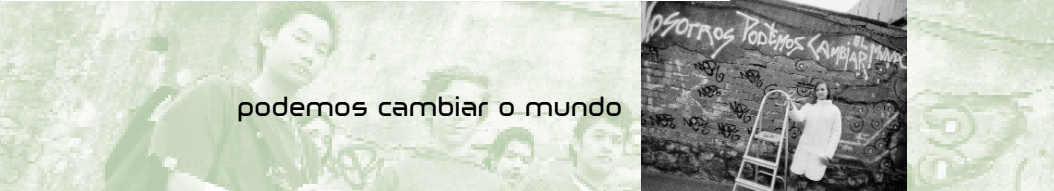
departamento francés de Poiteau Charentes. Nunha casa rural realízanse campos de traballo internacionais coa intención de que a xente se coñeza e comparta. Coinciden xentes de moitos países e de diferentes rexións francesas. Aínda que se traballa moito con xoves en dificultade social, o que se prima é precisamente a converxencia de procedencias e formas de vida diferentes. Nesta experiencia trabállase moito desde a arte, e especialmente a partir de intercambiar coñecementos e experiencias entre as e os propios participantes: teatro do oprimido (segundo a proposta do brasileiro Augusto Boal), percusión, obradoiros de intercambios de saberes, creatividade...

Os campos de traballo internacionais son espazos de encontro moi interesantes para a cultura da paz, porque por definición son o contrario da guerra: persoas de diferentes países construíndo xuntos e aprendendo e valorando as diferentes culturas (www.solidaritesjeunes.org). Se desexas información sobre Campos de Traballo en todo o mundo, podes dirixirte á organización “Servicio Civil Internacional” (www.ongsci.org).

 Brigadas Internacionais pola Paz. Esta organización actúa especificamente en zonas en conflito. Teñen expertos en mediación de conflitos, pero actúan sobre todo no terreo coa figura de voluntarias e voluntarios observadores en situacións de conflito armado. Estas persoas voluntarias serven para dar testemuño do que está pasando en contextos moi graves, como pasou co xenocidio da poboación indíxena en Guatemala, servindo tamén como “escudos humanos” a persoas ameazadas, desde sindicalistas a curas. Voluntarias e voluntarios españois actuaron nos últimos anos en países como Nicaragua, Guatemala, Honduras, Chiapas —México—, Irak, Timor ou Indonesia (www.peacebrigades.org).

 Mi Escuela y el Mundo. É un proxecto de sensibilización para a cooperación ao desenvolvemento e de educación en valores. Elabora e pon a disposición de todo o mundo materiais didácticos e de reflexión, noticias valoradas sobre interculturalidade en España e o mundo, organiza obradoiros e impulsa unha

podemos cambiar o mundo

rede de Escolas Solidarias. É un proxecto deseñado pola Fundación ISCOD e a Federación de Traballadores do Ensino, ámbolos dous de UGT, co patrocinio da AECL. “Mi Escuela y el Mundo” quer pór en contacto a nenas e nenos dos 5 continentes” (www.educacionenvalores.org).

Música contra a explotación e a morte na República Democrática do Congo. En Murcia e Albacete, promovidos pola Federación de Comités de Solidariedade con África Negra —UMOYA— téñense realizado festivais musicais e actos culturais, incluíndo a edición dun libro-disco educativo realizado polo cantante Domingo Pérez, denunciando unha guerra case esquecida: máis de catro millóns de persoas morreron nos últimos anos nun conflito relacionado directamente coa riqueza do subsolo e especialmente coa explotación do coltán. O coltán é un mineral que se usa, entre outras aplicacións, nos teléfonos móbiles e en armas sofisticadas. Os mineiros viven en condicións de semiescravidade. Unha razón para darnos conta de que cambiar de móbil tanto, por exemplo, non é nada inocuo. E que, aínda que podamos pagalo, xa nada é “gratis” a efectos da explotación de moitas persoas e da destrución ambiental (www.umoya.org, albacete@umoya.org).

5. Qué podes facer ti?

- **Trata de consumir responsablemente.** O máis importante que podemos facer nos países con máis recursos para reequilibrar o mundo é sinxelamente consumir menos.
- **Algunhas ideas para consumir menos.** Intercambia a túa roupa usada. Mira os etiquetados dos produtos e prima os produtos locais, os de comercio xusto e os que non danan o medio ambiente. Prolonga a vida das túas máquinas: do teu móbil, do que teñas. Participa en iniciativas de troque (*ver Obxectivo 1*). Compra en pequenos comercios. Móvete en transporte público. Renuncia a moverte en coche sempre que non sexa imprescindible.
- **Coñece e participa en iniciativas de organizacións locais ou internacionais.** Colabora con entidades que traballan polos dereitos humanos e a solidariedade internacional, ou con pequenas organizacións locais: de cidade, de barrio, de comarca, porque en todas cabe o compromiso internacional cos colectivos e as zonas do mundo desfavorecidas.

podemos cambiar o mundo

- ➔ **Traballando no local chégase ao global.** Defendendo por exemplo o dereito a unha vivenda digna para os inmigrantes na túa cidade fas un exercicio de cidadanía internacional.

6. Ónde te podes informar para actuar?

- ➔ Plataforma 2015 e máis: www.sinexcusas2015.org/sen_excusas2015/middleframe_files/plataforma.htm. Aquí atoparás directorios e accións contra a pobreza e a fame en España e en todo o mundo. As direccións directas das 14 organizacións que a forman están no apartado. “Ónde te podes informar para actuar” do capítulo 1. Tamén podes consultar a páxina da Campaña Pobreza Cero (www.pobrezacero.org).
- ➔ ONGs e organizacións xa citadas Nesta Guía. En todo caso, debes informarte das organizacións que operan na túa poboación o comunidade. A través doutras compañeiras ou compañeiros ou dos teus profesores, podes informarte de quen fan un traballo efectivo desde a túa comunidade.

7. Para saber máis

- @ *Plataforma 2015 e máis. La palabra empeñada.* Informe 2005 sobre el cumplimiento de los Objetivos del Milenio (en Eds. La Catarata e en www.sinexcusas2015.org)
- @ Centro de Investigación para la Paz (www.fuhem.es). Un importante centro de recursos para traballar a paz, a interculturalidade e a resolución dos conflitos desde a educación. Teñen un centro documental moi completo, e unha liña de publicacións de grande interese para educadores.
- @ Foro Social Mundial (www.forumsocialmundial.org.br). Documentación sobre os foros sociais mundiais e as convocatorias de 2006.
- @ Coordinadora de ONG de Desenvolvemento: Guía de recursos en internet para la educación para el desarrollo. Materiais e experiencias de cooperación das diferentes organizacións que integran a CONGDE (www.congde.org/guia).

Máis información sobre os Obxectivos do Milenio

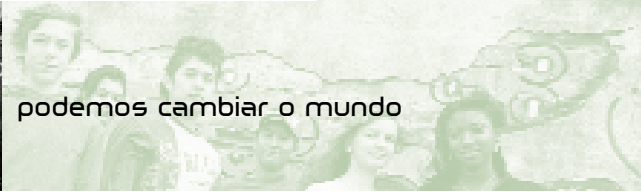
Presentámosche algúns libros e enlaces de internet que cremos poden ser de interese xeral para coñecer o que se está facendo arredor dos Obxectivos do Milenio. Conteñen información e datos que poden complementar o que viches nesta guía, ou ofrécenos máis exemplos e formas de actuar que pensamos que te poden interesar.

Publicacións e documentos

- Nacións Unidas: *Declaración do Milenio*. Setembro de 2000. Documento coa declaración e a fundamentación dos Obxectivos. Dispoñible en páxinas web que indicamos máis abaixo.
- Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento: Los Objetivos de Desarrollo del Milenio: *Progresos, reveses y desafíos —2005—*. Contén extractos do “Informe sobre Desarrollo Humano” 2003, é moi claro e ten gráficos que describen moi ben o panorama xeral. Dispoñible en: www.educacionenvalores.org.
- Programa de Nacións Unidas para o Desenvolvemento: *Informes sobre desarrollo humano* (www.undp.org). Informes de periodicidade anual, que abundan en datos sobre a evolución dos indicadores de desenvolvemento humano no mundo.
- Pablo J. Martínez Oses: *Obxectivos do Milenio. ¿Se puede acabar con la pobreza?* Madrid, 2005, PPC. Reflexión en profundidade e datos sobre cada un dos Obxectivos e do seu grao de cumprimento a 2005.
- Hegoa: *Guía de recursos para trabajar a solidariedade*. O colectivo Hegoa edita unha completa e valorada guía de recursos sobre publicacións e enlaces en educación, cooperación internacional, xénero, interculturalidade, paz, medio ambiente, comercio xusto, dereitos humanos... Universidade do País Vasco, 2005 (www.hegoa.ehu.es).
- *Plataforma 2015 e máis. La palabra empeñada*. Informe 2005 sobre el cumplimiento de los Objetivos del Milenio. Los libros de La Catarata. Dispoñible en Internet en www.sinexcusas2015.org. Artigos e información sobre cumprimentos e incumplimentos dos Obxectivos cinco anos despois da súa formulación.

podemos cambiar o mundo

- Jeremy Seabrook: *El mundo pobre*. Intermon-Oxfam, 2004. Analiza a pobreza dunha forma moi clara, intercalando historias de vida de persoas do Norte e do Sur.
- Revista *Documentación Social*. Nº 136. Monográfico: “Los Objetivos de Desarrollo del Milenio”. Xaneiro-marzo 2005. Inclúe artigos e unha bibliografía completa.
- Vicente Romero: *Palabras que se llevó el viento. Historias mínimas*. Madrid, Ed. Espejo de Tinta, 2005. Este xornalista de RNE recolle testemuños de moitos conflitos esquecidos, e de moitos e moitas heroes descoñecidos que traballan polo mundo a favor das persoas desfavorecidas nos contextos máis dramáticos.
- Hernán Zin: *La libertad del compromiso*. Plaza y Janés, Barcelona, 2005. Narrados por este xornalista arxentino, mostra exemplos de persoas comprometidas co seu tempo e cos máis pobres, coa narración dos seus traxectos vitais. A súa lectura é moi estimulante.
- *Diagonal* (periódico quincenal de información crítica). Este periódico ofrece unha grande cantidade de información sobre movementos sociais e iniciativas cidadás, en España e no mundo. (www.diagonalperiodico.net)

Enlaces

- www.aulainterultural.org. É un centro virtual de recursos educativos, un punto de encontro de iniciativas de formación e un espazo de intercambio e participación. Impúlsano e coordinano a Fundación ISCOD e a Federación de Traballadores do Ensino da UGT.
- www.educacionenvalores.org. É a páxina da campaña “Mi Escuela y el Mundo” (ISCOD-FETE, UGT). Ademais de recursos didácticos para traballar a solidariedade na aula, quer ser un punto de encontro para escolas, ensinantes e estudantes de todo o mundo. Aquí podemos atopar tamén documentos informativos básicos sobre os Obxectivos do Milenio.
- www.sinexcusas2015.org. É a páxina da Campaña dos Obxectivos do Milenio de Nacións Unidas. Contén tamén información, a través de enlaces, sobre a Campaña Pobreza Cero, sobre a Plataforma 2015 e máis e de todo tipo de iniciativas e proxectos a favor do cumprimento dos Obxectivos do Milenio.

podemos cambiar o mundo

- www.enredate.org. É a páxina de UNICEF e contén información tamén sobre a campaña do milenio, de materiais didácticos e de propostas de interese para xoves e para traballar coa infancia.
- www.cip.fuhem.es. Páxina do Centro de Investigación para a Paz (CIP-FUHEM), con materiais didácticos, artigos, análises e informes da conxuntura internacional da paz e da evolución dos conflitos.

As túas achegas [ou “A túa experiencia”]

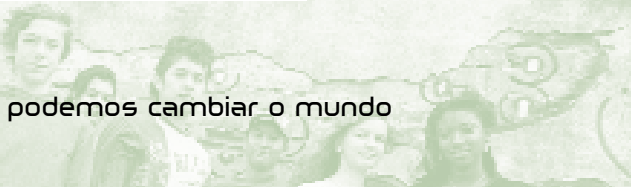
Queres contarnos algunha experiencia na que teñas participado ou que coñezas, do teu contorno próximo, que estea na liña do que propoñen os Obxectivos do Milenio?

Interésanos moito coñecer experiencias locais, para divulgalas e que poidan servir de estímulo e dar ideas a outras persoas que estean pensando accións. Sirve calquera iniciativa que tiverades no voso propio colexio, instituto, centro de traballo, asociación...

Recollerémolas na páxina web www.educacionenvalores.org para que as poida consultar quen queira, e se é posible en próximas edicións desta Guía.

Moitas gracias de antemán pola túa colaboración.

podemos cambiar o mundo

Nome da experiencia _____

Lugar onde se leva (o se levou) a cabo _____

Persoas ou entidades que a promoven ou promoveron _____

Destinatarios _____

Describe brevemente en qué consistiu _____

Valoracións tras a súa realización _____

Proxección da experiencia no lugar onde se teña realizado —centro, barrio, vila ou cidade— (qué consecuencias cres que tivo) _____

Dirección de contacto —correo electrónico ou enderezo postal—, por se alguén quer poñerse en contacto con vós _____